

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра географії України та регіоналістики**

**« ЧЕРНІВЦІ, ЯК ЦЕНТР ОРГАНІЗАЦІЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ»**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)**

Виконав:

Студент 4 курсу, 402 групи
Спеціальності «Географія 106»
ОПП «Регіональний розвиток і
просторове планування»

Солонар Іван Сергійович

Керівник:

кандидат доктор географічних наук,
доцент

Костащук Володимир Іванович

До захисту допущено на засіданні кафедри

Протокол № ____ від _____ 2025 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Костащук І.І.

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Іван СОЛОНАР

Здобувач першого рівня вищої освіти спеціальності 106 географія ОП “Регіональний розвиток і просторове планування” кафедри України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича м. Чернівці, Україна 2025

Тема кваліфікаційної роботи: «Чернівці як центр організації соціально-економічного розвитку регіону»

У цьому дослідженні здійснено комплексний аналіз соціально-економічного розвитку міста Чернівці з метою виявлення його ролі як регіонального центру. Дослідження охоплює оцінку просторових характеристик, демографічної ситуації, економічної структури, інфраструктури, соціальної сфери та людського потенціалу міста. Особливу увагу приділено аналізу факторів, які впливають на розвиток Чернівців у контексті міжрегіональної інтеграції.

У процесі дослідження застосовано літературний, статистичний, порівняльно-аналітичний, картографічний методи, а також методи геоінформаційного моделювання. Зібрані дані дозволили ідентифікувати ключові проблеми міста, серед яких - демографічне старіння, інфраструктурна зношеність, нерівномірність медичних послуг, виклики у сфері зайнятості та освіти.

Новизна роботи полягає в комплексному поєднанні просторового та соціально-економічного підходів до вивчення міста як центру регіонального зростання. Практичне значення полягає у можливості використання результатів для обґрунтування стратегічних підходів до підвищення конкурентоспроможності Чернівців, залучення інвестицій та удосконалення міського планування.

Ключові слова: Чернівці, соціально-економічний розвиток, регіон, просторове планування, урбанізація, інфраструктура, стратегія розвитку.

ABSTRACT

Ivan SOLONAR

Bachelor's degree applicant in Geography (Specialty 106 "Geography").
Educational Program "Regional Development and Spatial Planning", Department of
Geography of Ukraine and Regional Studies, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University, Chernivtsi, 2025

Topic of the Qualification Thesis: "Chernivtsi as a Center of Regional Socio-Economic Development"

This paper presents a comprehensive analysis of the socio-economic development of the city of Chernivtsi, aiming to identify its role as a regional development center. The study evaluates the spatial characteristics, demographic situation, economic structure, infrastructure, social sphere, and human capital of the city. Particular attention is paid to the factors influencing the development of Chernivtsi in the context of interregional integration.

The research employs literature review, statistical analysis, comparative analytical methods, cartographic techniques, and GIS-based modeling. The collected data allowed for the identification of key urban issues, including demographic aging, infrastructure degradation, uneven access to healthcare, and challenges in the education and employment sectors.

The novelty of the research lies in the integrated application of spatial and socio-economic approaches to studying the city as a center of regional growth. The practical significance of the work is reflected in the potential application of its findings to justify strategic approaches for enhancing the competitiveness of Chernivtsi, attracting investments, and improving urban planning processes.

Keywords: Chernivtsi, socio-economic development, region, spatial planning, urbanization, infrastructure, development strategy.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Іван СОЛОНАР

ЗМІСТ

СТРУКТУРА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА.	8
1.1. Аналіз наукових підходів до дослідження соціально-економічного розвитку регіонів	8
1.2. Вплив суспільно-географічного положення на соціально-економічні процеси	12
1.3. Методи та методологія дослідження міста як чинника регіонального розвитку.....	14
1.4. Структурні складові соціально-економічного розвитку.....	16
РОЗДІЛ ІІ. ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТА ЧЕРНІВЦІ ЯК	
ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ	19
2.1. Природно-географічне положення міста Чернівці	19
2.2. Соціально-економічне положення міста Чернівці в контексті регіону.....	21
2.3. Транспортно-географічне положення та його роль у підвищенні якості життя населення	38
2.4. Населення та демографічні процеси в місті Чернівці та Чернівецькій області.....	42
РОЗДІЛ ІІІ. СУЧАСНИЙ СТАН І ГАЛУЗЕВА СТРУКТУРА ЕКОНОМІКИ	
МІСТА ЧЕРНІВЦІ	45
3.1. Аналіз сучасного стану економіки міста	45
3.2. Галузева структура економіки Чернівців	48
3.3. Роль міста Чернівці в економічному розвитку Чернівецької області.....	55
РОЗДІЛ ІV. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСТА	
ЧЕРНІВЦІ ЯК РЕГІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ	58
4.1. SWOT-аналіз міста Чернівці як центру соціально-економічного розвитку області.....	58

4.2. Основні проблеми розвитку міста та перспективи їх подолання	65
4.3. Порівняльний аналіз соціально-економічного розвитку Чернівців і міст-побратимів.....	67
ВИСНОВОК	73
СПИСОК ДЖЕРЕЛ	76

СТРУКТУРА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження соціально-економічного розвитку міста, зокрема наукові підходи, вплив географічного положення та методи аналізу.

Другий розділ присвячено географічним особливостям міста Чернівці як чиннику соціально-економічного розвитку, зокрема природно-географічному, соціально-економічному та транспортному положенню, а також характеристиці населення.

У третьому розділі здійснено аналіз сучасного стану економіки Чернівців та її галузевої структури, а також розглянуто роль міста в розвитку Чернівецької області.

Четвертий розділ містить аналіз проблем і перспектив розвитку Чернівців, включає SWOT-аналіз, порівняльну характеристику з містами-побратимами.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження.

У висновках підбито підсумки виконаного дослідження, сформульовано основні результати та практичні рекомендації.

Список використаних джерел налічує 38 найменувань.

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах посилення глобалізаційних процесів та зростання ролі регіонального управління, особливої ваги набуває проблема ефективної організації соціально-економічного розвитку регіонів України. Чернівці як адміністративний центр Чернівецької області виступають важливим осередком, що акумулює економічні, соціальні, транспортні, культурні та демографічні процеси, які безпосередньо впливають на динаміку розвитку регіону загалом. Вивчення механізмів соціально-економічного зростання у місті дозволяє формувати обґрунтовані управлінські рішення, що базуються на регіональних особливостях, та сприяє забезпеченню сталого розвитку і задоволенню потреб місцевого населення.

Соціально-економічний розвиток територій є ключовим чинником підвищення якості життя населення, зменшення соціальної нерівності, досягнення економічної безпеки та подолання структурних проблем. У поствоєнний період перед регіонами України постають нові виклики, пов'язані з потребою швидкого відновлення інфраструктури, реінтеграції внутрішньо переміщених осіб, модернізації промисловості та активізації інвестиційної діяльності. Чернівці, які вже стали важливим транзитним, гуманітарним та культурним центром, мають потенціал стати локомотивом регіонального відродження. Саме тому науковий аналіз їхнього соціально-економічного стану є надзвичайно актуальним.

Метою дослідження є комплексний аналіз сучасного соціально-економічного розвитку міста Чернівці, визначення його ролі як центру організації регіонального розвитку, виявлення ключових проблем, тенденцій і перспектив цього процесу.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати теоретико-методологічні аспекти вивчення соціально-економічного розвитку;
- проаналізувати географічне положення та транспортну доступність міста;

- оцінити сучасний стан соціально-економічного розвитку Чернівців;
- виявити основні проблеми та перспективи розвитку міста як центру регіонального зростання.

Об'єкт дослідження - місто Чернівці як центр організації соціально-економічного розвитку регіону.

Предмет дослідження - структура, чинники та особливості соціально-економічного розвитку Чернівців, їхній вплив на загальний розвиток Чернівецької області.

Методологічна основа та методи дослідження. Методологічну основу становлять наукові підходи до вивчення соціально-економічного розвитку територій, які представлені в працях Іванової І. М., Толстанова О. К., Музиченко-Козловської О., Симака А., Франіва І., Третяка В. П., Аверкіна М. Ф., Вальчука В. В., Гукалової І., Масляка П. О.

У дослідженні застосовано такі методи:

- літературний — для узагальнення наукових джерел з обраної тематики;
- порівняльно-аналітичний — для аналізу відмінностей у динаміці розвитку Чернівців порівняно з іншими регіональними центрами;
- статистичний — для опрацювання демографічних і економічних показників;
- ГІС-моделювання — для просторового аналізу територіальних характеристик;
- картографічний — для візуалізації результатів дослідження.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА.

1.1. Аналіз наукових підходів до дослідження соціально-економічного розвитку регіонів

Соціально-економічний розвиток регіону є складним багатокомпонентним процесом, що охоплює як економічні, так і соціальні зміни в межах певної території. У науковій літературі існує низка підходів до трактування цього поняття, які відображають його міждисциплінарний характер та варіативність чинників впливу.

№п/п	Підхід	Суспільно-географічна характеристика	Представники
1	Територіально-ресурсний	Розглядає соціально-економічний розвиток як залежний від природно-ресурсного потенціалу, просторової організації господарства та особливостей географічного положення	І. М. Іванова, О. К. Толстанов
2	Інституційно-функціональний	Орієнтується на аналіз механізмів господарювання, інституцій, функціонування продуктивних сил та просторової структури економіки	О. Музиченко-Козловська, А. Симак, І. Франів
3	Інституційний	Акцентує на ролі якості інститутів (формальних і неформальних) в забезпеченні ефективності розвитку, інвестиційної привабливості та управлінської спроможності	Д. Норт
4	Програмно-цільовий	Заснований на стратегічному плануванні: визначення цілей, індикаторів, програм дій та контролю результатів. Орієнтований на конкретні зміни в економіці та соціумі	І. Кравчук, Т. Зінь
5	Системний	Розглядає місто/регіон як динамічну систему з підсистемами, враховуючи як внутрішні зв'язки, так і зовнішні впливи, оцінює синергію та суперечності між складовими	О. Любіч
6	Адаптивний	Спрямований на оцінку здатності регіону адаптуватися до криз і викликів, підкреслює роль гнучкості, соціального капіталу, цифровізації та безпеки	Л. Горлач
7	Інноваційно-орієнтований	Наголошує на інноваційній спроможності міста: розвиток стартапів, кластерів, інноваційної інфраструктури, "трикутника знань" (влада–бізнес–освіта)	О. Козіна

Зокрема, І. М. Іванова та О. К. Толстанов визначають соціально-економічний розвиток як «одну з ключових проблем багатьох країн, специфічні риси якого багато в чому визначаються розмірами території, природно-кліматичними особливостями, національним складом, культурно-історичними чинниками, неоднорідністю економічного простору, розподілом ресурсів і ступенем їх освоєності» [8]. Це визначення акцентує на територіальній диференціації та значенні природно-ресурсної бази як базису розвитку.

Іншої точки зору дотримуються Музиченко-Козловська О. В. та співавтори, які трактують соціально-економічний розвиток «це галузь наукових знань, що вивчає соціально-економічні процеси, які відбуваються в межах певної території, тенденції та закономірності економічного розвитку і функціонування господарюючих суб'єктів різних форм властивості, розвиток і розміщення продуктивних сил» [23]. У цьому визначенні переважає інституційно-функціональний підхід до аналізу, зосереджений на механізмах господарювання та просторовій структурі економіки.

Узагальнюючи наведені підходи, слід зазначити, що соціально-економічний розвиток регіону залежить від широкого спектру чинників, серед яких визначальну роль відіграють: природно-ресурсний потенціал, рівень розвитку інфраструктури, людський капітал, якість управління та ефективність економічної політики.

Природні ресурси є основою первинного економічного розвитку: наявність родовищ корисних копалин, лісових, водних або аграрних ресурсів формує стартові умови господарювання. Проте сучасна наукова думка наголошує на необхідності сталого використання природних ресурсів як умови забезпечення довготривалої конкурентоспроможності регіону.

Інфраструктура - зокрема транспортна, енергетична, комунікаційна - виконує системоутворюючу функцію в соціально-економічному середовищі. Розвинена інфраструктура сприяє залученню інвестицій, формуванню нових виробничих центрів, поліпшенню якості життя та доступності послуг.

Людський капітал, сформований через освітні інституції та систему

охорони здоров'я, є рушієм інноваційного розвитку та підвищення продуктивності праці. Здорове й освічене населення забезпечує високу ефективність зайнятості та адаптивність до ринкових змін.

Організаційно-управлінські чинники мають особливу вагу в умовах регіоналізації. Ефективна система управління сприяє формуванню сприятливого інституційного середовища, зниженню ризиків ведення бізнесу та активізації економічної динаміки. Водночас неефективне управління посилює економічні диспропорції та спричиняє соціальну напругу. Важливою складовою є також державна економічна політика, зокрема податкова, інвестиційна та регіональна політика. Її інструменти впливають на інвестиційну привабливість регіону, темпи інноваційного оновлення та збалансованість розвитку. Крім того, не можна ігнорувати вплив історичних, політичних та культурних чинників. Історичні події, політична стабільність, культурна ідентичність, рівень громадянської активності - усе це формує соціальний капітал регіону, який є важливою передумовою успішного розвитку.

У зв'язку зі складністю та багатовимірністю явища соціально-економічного розвитку регіонів, у науковій літературі сформувалося кілька підходів до його дослідження, кожен з яких акцентує увагу на певних чинниках і механізмах цього процесу.

Інституційний підхід, згідно з положеннями Д. Норта, передбачає, що «ефективність соціально-економічного розвитку безпосередньо залежить від якості формальних та неформальних інститутів» [25]. У регіональному контексті інституційна спроможність передбачає ефективну систему управління, наявність дієвої регіональної політики, прозорість у використанні ресурсів, низький рівень корупції, забезпечення участі громадян у прийнятті рішень. Саме інституційна якість визначає рівень довіри до місцевої влади, спроможність до реалізації програм розвитку та створення сприятливого інвестиційного клімату

Програмно-цільовий підхід. Цей підхід ґрунтується на логіці стратегічного планування, яка передбачає постановку чітких цілей, визначення індикаторів досягнення, розробку комплексних програм і механізмів їх

реалізації. У центрі уваги програмно-цільового підходу знаходиться не лише процес, а й результат - реальні зміни в економіці, соціальній сфері, інфраструктурі.

Згідно з І. Кравчуком і Т. Зінь, «застосування цього підходу забезпечує структурну узгодженість усіх етапів реалізації регіональної політики: від аналізу потенціалу до моніторингу впровадження стратегій» [17]. Він є основою державної регіональної політики в Україні після прийняття Закону «Про засади державної регіональної політики» (2015 р.). Застосування програмно-цільових методів сприяє підвищенню ефективності витрат, формуванню прозорих пріоритетів розвитку та залученню міжнародної технічної допомоги.

Системний підхід розглядає регіон як відкриту, динамічну систему, що складається з багатьох підсистем: демографічної, економічної, соціальної, інституційної, екологічної, інфраструктурної. Він передбачає вивчення регіону у взаємозв'язках усіх компонентів — з урахуванням як внутрішніх зв'язків, так і зовнішніх впливів (глобальні тренди, національна політика, транскордонні процеси). За О. Любіч, «системний підхід дозволяє визначити причинно-наслідкові зв'язки між явищами в регіоні, передбачити можливі ризики, конфлікти чи ефекти від управлінських рішень» [19]. Особливої актуальності він набуває у плануванні збалансованого розвитку територій — шляхом оцінки синергії та суперечностей між секторами, наприклад, промисловістю, екологією та урбанізацією.

Адаптивний підхід Цей підхід фокусується на стійкості регіональних соціально-економічних систем до зовнішніх і внутрішніх шоків: економічних криз, пандемій, збройних конфліктів, природних катастроф, демографічних дисбалансів тощо. Він базується на здатності регіону не лише протистояти викликам, але й швидко відновлюватися та адаптуватися до нових умов.

Л. Горлач зазначає, «що резильєнтність залежить від гнучкості інституцій, диверсифікації економіки, наявності активного громадянського суспільства, розвитку соціального капіталу й цифрової трансформації» [2]. Такий підхід вимагає переорієнтації з традиційних показників зростання на такі

характеристики, як адаптивність, інклюзивність, безпека та ресурсна самодостатність. В умовах воєнного стану в Україні резильєнтний підхід має стати ключовим у формуванні політики відновлення регіонів.

Інноваційно-орієнтований підхід підкреслює, що довгострокова конкурентоспроможність регіонів залежить від здатності генерувати, засвоювати та розповсюджувати інновації. Йдеться як про технологічні інновації (нові продукти, виробничі процеси), так і організаційні, соціальні чи цифрові. Центр ваги цього підходу — людський капітал, науково-освітній потенціал, креативність, здатність до співпраці між бізнесом, університетами і владою (т.зв. «трикутник знань»). О. Козіна зазначає, що «інноваційний розвиток — це стратегічна відповідь регіону на виклики глобальної конкуренції та ресурсних обмежень» [14]. Реалізація цього підходу включає підтримку стартапів, розвиток кластерів, технологічних парків, цифровізацію послуг та промоцію креативних індустрій. Для Чернівців як університетського міста цей підхід є особливо перспективним.

Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що сучасна наукова парадигма вивчення соціально-економічного розвитку регіонів набуває інтегративного характеру. Комплексне поєднання інституційного, програмно-цільового, системного, адаптивного та інноваційного підходів дає змогу не лише глибше зрозуміти сутність регіональних трансформацій, а й сформувати ефективну модель управління розвитком територій, з урахуванням їхньої унікальності, потенціалу й викликів.

1.2. Вплив суспільно-географічного положення на соціально-економічні процеси

Суспільно-географічне положення є складовим елементом просторової організації території, яке відіграє ключову роль у формуванні соціально-економічної динаміки регіону. Воно охоплює не лише фізико-географічні характеристики, а й соціально-демографічні, культурні, економічні та політичні

параметри, що в сукупності визначають положення території у ширшому контексті просторових взаємозв'язків.

На думку Масляка П. О., сучасна соціальна географія не приділяє достатньої уваги кількісній оцінці суспільно-географічного положення, незважаючи на те, що унікальність географічного розташування України створює надзвичайно сприятливі умови для вивчення цієї проблематики. Дослідник зазначає: «Соціальна географія нині не приділяє належної уваги кількісній оцінці суспільно-географічного положення об'єктів і територій... Унікальність ситуації в Україні й довкола неї дає непересічну можливість дослідити цю актуальну проблему» [20].

Суспільно-географічне положення включає в себе низку взаємопов'язаних факторів, серед яких вирізняють:

- Фізико-географічні характеристики (клімат, рельєф, природно-ресурсна база), що безпосередньо впливають на структуру господарства, характер землекористування та спеціалізацію економіки;
- Транспортна доступність і ступінь інтеграції в транспортно-логістичні мережі, що визначає можливості торгівлі, мобільності населення та просторової взаємодії;
- Культурно-історичні особливості - ідентичність населення, наявність історичних центрів, релігійна, мовна, ментальна специфіка, що формують регіональний соціальний капітал;
- Демографічна структура - чисельність, вікова та етнічна структура населення, рівень урбанізації;
- Геополітичне положення, тобто розташування щодо міжнародних кордонів, політичних центрів впливу, конфліктних зон, що істотно впливає на безпеку, зовнішньоекономічні зв'язки та інвестиційну привабливість.

Усі ці компоненти взаємодіють між собою, формуючи унікальну конфігурацію передумов і обмежень для соціально-економічного розвитку території. У цьому контексті суспільно-географічне положення постає не як пасивна даність, а як активний чинник просторового розвитку, що моделює

поведінку населення, структуру економіки та траєкторію трансформацій.

У сучасних умовах глобалізації значення суспільно-географічного положення істотно зросло. Інтеграція національних економік у світові ринки, мобільність капіталу, товарів, робочої сили й інформації посилюють роль територіальних характеристик у формуванні конкурентоспроможності регіонів. Водночас глобальні виклики - такі як зміна клімату, посилення геополітичної напруженості, транскордонні міграційні потоки - підвищують стратегічну важливість географічного розміщення у плануванні соціально-економічної політики.

Отже, суспільно-географічне положення виступає системоутворюючим фактором регіонального розвитку, від якого залежить доступ до ресурсів, ринків, інфраструктури та соціального капіталу. Його глибоке розуміння дозволяє точніше і ефективніше формувати просторово орієнтовані стратегії розвитку, що є особливо актуальним у контексті сучасної України, з її геополітичними ризиками та потенціалом прикордонного співробітництва.

1.3. Методи та методологія дослідження міста як чинника регіонального розвитку

Місто виступає однією з базових територіальних форм просторової організації суспільства і є активним агентом трансформації соціально-економічного простору. Розуміння ролі міських систем як рушіїв соціально-економічного розвитку вимагає побудови надійної методологічної бази дослідження, що поєднує кількісні, якісні, просторові, міждисциплінарні та порівняльні підходи.

Як зазначають М. Ф. Аверкіна та В. В. Вальчук, соціально-економічний розвиток міста — це «процес безперервного економічного зростання території, що відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх виробничих, інституційних, соціальних факторів, та забезпечує підвищення рівня і якості життя його населення» [1]. Це визначення підкреслює багатофакторність міської динаміки та орієнтацію на результат — добробут мешканців.

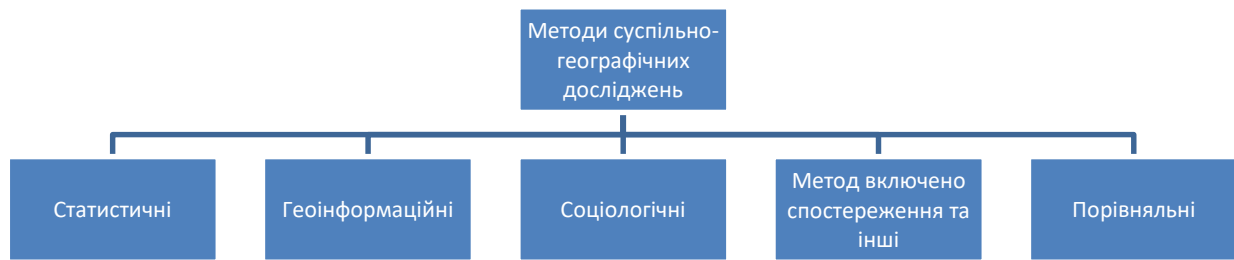

Рис. 1.1. Класифікація методів суспільно-географічних досліджень соціально-економічного розвитку міста

До основних методів дослідження соціально-економічної ролі міст належать:

- Статистичні методи, зокрема регресійний аналіз, кореляційні дослідження, економетричне моделювання, що дозволяють кількісно оцінити зв'язки між соціально-економічними показниками (населення, зайнятість, інфраструктура, доходи, бідність тощо). Ці методи створюють підґрунтя для доказової регіональної політики.
- Геоінформаційні системи (ГІС) і просторовий аналіз забезпечують картографування явищ, візуалізацію урбаністичних процесів, просторових диспропорцій, моделей землекористування, щільності забудови, доступності послуг. ГІС-аналіз є ключовим інструментом для сучасного міського планування.
- Методи соціологічного дослідження, зокрема опитування, анкетування, фокус-групи, дозволяють отримати первинну інформацію щодо моделей споживання, мобільності, оцінки якості життя, ставлення до політики міського управління. Ці методи особливо ефективні в умовах децентралізації, коли думка громади стає чинником стратегічного планування.
- Метод включеного спостереження, який дає змогу фіксувати реальні характеристики міського простору в дії: архітектуру, комунікаційну структуру, міське середовище. Як зазначається в літературі, специфікою будь-якого міста виступає, зокрема, «зосередженість населення, особлива архітектура та технічні засоби комунікації, концентрація виробництва та інфраструктури» [3].

- Порівняльні методи, що передбачають аналіз міст у межах одного регіону або між регіонами, дозволяють виявити типові моделі розвитку, закономірності, відмінності та найкращі практики, які можуть бути адаптовані до конкретних локальних умов.

З методологічної точки зору, важливо поєднувати ці методи в межах цілісного підходу. Так, системна методологія передбачає розгляд міста як складної динамічної системи, у якій взаємодіють економічні, соціальні, екологічні, управлінські та культурні підсистеми. Теорія систем дозволяє моделювати зворотні зв'язки, ієрархічну структуру міських процесів, а також їхню еволюцію в часі.

Особливе значення має міждисциплінарна методологія, яка інтегрує знання економіки, соціології, географії, урбаністики, екології та політології. Завдяки цьому дослідник отримує можливість повноцінно охопити всі аспекти розвитку міста, уникнути однобічності та сформувані обґрунтовані управлінські рішення.

Нарешті, слід згадати й нормативні міжнародні документи, зокрема «Новий порядок денний міського розвитку» (Habitat III, ООН, 2016), в якому зазначено, що держави зобов'язуються «сприяти рівному розподілу можливостей і переваг, які здатна запропонувати урбанізація, та які дозволяють усім жителям... повністю реалізувати свій людський потенціал» [29].

Таким чином, дослідження міста як чинника соціально-економічного розвитку потребує багаторівневої, адаптивної та інтегрованої методології. Лише поєднання кількісного аналізу, просторових моделей, соціального виміру та міждисциплінарного синтезу дає змогу виявити закономірності міської динаміки, визначити ефективні інструменти розвитку та сформувані дієву політику міської трансформації.

1.4. Структурні складові соціально-економічного розвитку

Соціально-економічний розвиток є багатовимірним і динамічним процесом, що охоплює не лише економічне зростання, а й глибокі перетворення в соціальних, інституційних, культурних та ментальних вимірах. Він

спрямований на створення умов для підвищення якості життя, забезпечення особистої свободи, реалізації людського потенціалу та збереження соціальної справедливості.

У науковій літературі наголошується, що соціально-економічний розвиток включає такі ключові аспекти: «зростання виробництва і доходів, зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах суспільства, зміни в суспільній свідомості, зміни в традиціях і звичках» [21].

Зростання виробництва та доходів. Цей компонент охоплює нарощування обсягів виробництва товарів і послуг, зростання валового регіонального продукту, підвищення доходів населення. Економічне зростання створює базу для подолання бідності, підвищення зайнятості, залучення інвестицій та формування податкової бази для соціальних програм. Воно є також джерелом ресурсів для розвитку освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та інших сфер, що мають мультиплікативний вплив на добробут населення.

Зміни в інституційних, соціальних і адміністративних структурах. Формування нових форм управління, удосконалення законодавчої бази, дерегуляція, децентралізація влади та модернізація системи надання державних послуг - це все складові інституційного виміру розвитку. Такі зміни підвищують ефективність управління та забезпечують інклюзивність. Соціальні трансформації охоплюють зміну уявлень про роль жінок, національних меншин, розширення участі громадян у прийнятті рішень. Адміністративні зміни формують нову якість державної взаємодії з суспільством.

Зміни в суспільній свідомості. Суспільна свідомість, що включає систему цінностей, переконань, уявлень і культурних норм, відіграє важливу роль у підтримці або гальмуванні розвитку. Наприклад, зростання обізнаності щодо екологічних проблем може стимулювати розвиток «зеленої» економіки, а усвідомлення соціальної нерівності — сприяти формуванню політики соціального захисту. Значну роль у формуванні громадської думки відіграють медіа, освітні заклади та громадські ініціативи.

Зміни в традиціях і звичках. Повсякденні практики, звичаї, релігійні

вірування, побутові моделі та культурні коди суспільства також зазнають змін під впливом модернізації, урбанізації, цифровізації та глобалізації. Наприклад, зміни в харчових звичках, побуті, одязі чи дозвіллі часто пов'язані з трансформацією ринку, демографічною динамікою або зростанням рівня життя. Ці зміни можуть як сприяти адаптації суспільства до нових викликів, так і провокувати соціальний спротив.

Роль культури у соціально-економічному розвитку. Окреме місце займає культурна складова, яку складно кількісно виміряти, але яка є визначальною для соціальної цілісності та ідентичності. У дослідженнях підкреслюється, що «до поняття соціально-економічного розвитку входить і така важко вимірна субстанція, як культура населення». Розвинене культурне середовище стимулює креативні індустрії, формує привабливе середовище для життя та праці, а також сприяє збереженню національної спадщини. Культурне збагачення сприяє міжпоколінній комунікації, інтеграції соціальних груп і формуванню суспільної згуртованості.

Особиста свобода, підприємництво і права споживача. Особиста свобода є критично важливою умовою інноваційності, підприємництва та мобільності населення. Вона реалізується через можливість вибору стилю життя, доступ до ринку житла, якісної освіти, свободу пересування. Ефективна підтримка малого та середнього бізнесу, захист прав споживачів, антимонопольна політика забезпечують функціонування конкурентного середовища, що є передумовою для реалізації людського потенціалу та економічної динаміки.

Таким чином, соціально-економічний розвиток не зводиться лише до показників ВВП чи доходів. Його повноцінне розуміння передбачає аналіз інституційної трансформації, соціальних змін, культурної активності, ментальної відкритості та рівня особистої свободи. Саме сукупність цих структурних складових визначає стійкість і життєздатність моделі розвитку конкретного регіону чи населеного пункту.

РОЗДІЛ II. ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТА ЧЕРНІВЦІ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ

2.1. Природно-географічне положення міста Чернівці

Місто Чернівці розташоване на північному сході Чернівецької області, на правому березі річки Прут, у межах західного лісостепу України. Географічні координати становлять $48^{\circ}17'$ північної широти та $25^{\circ}56'$ східної довготи. Місто розташоване в межах Прутсько-Дністровської увалисто-горбистої височини, на відкритій місцевості з численними пагорбами на висоті близько 240 м над рівнем моря. Приблизно за 8 км на захід від міста розташована вершина Цецино (539 м), яка має як природне, так і історико-культурне значення — тут збереглися руїни давньої фортеці, імовірно збудованої за часів Казимира Великого [13].

Рис. 2.1. Географічне положення міста Чернівці відносно адміністративних меж та міжнародного кордону

Кліматичні умови. Клімат Чернівців належить до помірно-континентального типу з теплим літом і відносно холодною зимою [34]. Середньорічна температура становить близько $+7^{\circ}\text{C}$, з середніми значеннями -

4,5 °C у січні та +19 °C у липні. Річна кількість опадів коливається в межах 600–700 мм, причому найбільше їх випадає у теплий період року. Місто характеризується значною кількістю туманів, особливо в осінньо-зимовий період, що зумовлено його розташуванням у Прутській долині. Континентальність клімату спричиняє високі амплітуди температур протягом доби й року, що вимагає врахування при проектуванні міської інфраструктури.

Ґрунтовий покрив. Територія Чернівців охоплює різноманітні типи ґрунтів, що відображає складну геолого-геоморфологічну історію регіону. Найпоширенішими є чорноземи - переважно опідзолені та лучно-чорноземні, що займають до 60% міської території. Вздовж річки Прут трапляються алювіальні ґрунти, багаті на вологу та органічні речовини, що сприяють веденню городництва. Частина території представлена зміненими урбанізованими ґрунтами, де первинна структура значно трансформована внаслідок забудови, дорожніх робіт та промислової діяльності [16]. Окремі ділянки міста забруднені внаслідок історичної хімічної промисловості, що зумовлює потребу в рекультиваційних заходах.

Водні ресурси. Основне водне джерело міста — річка Прут, яка має протяжність 128 км у межах області. Її ширина в межах Чернівців становить 50–150 м, із максимальними значеннями до 800 м. Глибина варіюється від 0,5 до 1,5 м, а під час повені може досягати понад 5 м. Швидкість течії в межах 1–1,2 м/с, а під час паводків — до 4 м/с [32]. Чернівці також частково забезпечуються водою з Дністра та підземних джерел. Станом на сьогодні середньодобова потреба міста у воді становить понад 150 тис. м³ [33]. Поряд з централізованим водопостачанням у місті також розвиваються системи збору дощової води. Однак місто стикається з проблемами якості води, зумовленими промисловим і сільськогосподарським забрудненням, що потребує посилення екологічного моніторингу.

Рослинність і зелені насадження. Загальна площа зелених насаджень у місті становить приблизно 1538 га, що дорівнює близько 12% від загальної площі. Серед ключових зелених зон – Центральний парк культури і відпочинку

ім. Т. Шевченка, парк ім. Шиллера, Жовтневий парк, ботанічний сад ЧНУ ім. Ю. Федьковича (площею понад 25 га). Рослинний покрив виконує екологічну, рекреаційну та естетичну функцію, сприяючи стабілізації міського мікроклімату та збереженню біорізноманіття. Урбанізаційний тиск, однак, становить загрозу для сталого розвитку зеленої інфраструктури.

Тваринний світ. Фауна регіону Чернівців вирізняється великою видовою різноманітністю, особливо в межах водно-болотних угідь та лісових масивів. Загалом на території області зафіксовано 405 видів хребетних тварин, зокрема 263 види птахів, 70 ссавців, 56 видів риб, 16 земноводних і 12 плазунів [7]. У міській межі зберігаються місця існування міських і синантропних видів, а також перелітних птахів. Основними загрозами для фауни залишаються урбанізація, фрагментація середовищ, інвазивні види та забруднення. Природоохоронні ініціативи в місті спрямовані на збереження локального біорізноманіття та створення природоохоронних зон.

Ландшафт і геологічна будова. Ландшафт Чернівців є хвилястим, пагористим, із поєднанням річкових долин, підвищень і урбанізованих просторів. Місто розташоване на межі двох великих тектонічних структур — Східноєвропейської платформи та Передкарпатського прогину [4]. Такий геоструктурний перехід визначає геоморфологічну складність регіону та створює умови для геодинамічних процесів. У межах міста наявні ділянки пісковикових відслонень, придатні для місцевого будівництва.

Корисні копалини. Регіон Чернівців не характеризується великою концентрацією мінеральних ресурсів, однак у його околицях наявні родовища гіпсу (зокрема поблизу Глибоки), глини, піску та вапняку. Ці копалини переважно використовуються в будівельній галузі на місцевому рівні, забезпечуючи сировинну базу для розвитку виробництва будматеріалів.

2.2. Соціально-економічне положення міста Чернівці в контексті регіону

Станом на 1 серпня 2023 року чисельність постійного населення міста Чернівці становила 277,8 тис. осіб, що свідчить про зростання більш ніж на 15

тис. осіб порівняно з початком 2022 року (262,8 тис. осіб) . Основною причиною цього зростання стала внутрішня міграція, насамперед прибуття внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у зв'язку з повномасштабною війною в Україні. Така динаміка дозволила Чернівцям стати третім містом в Україні за темпами приросту населення у 2023 році.

Для порівняння, чисельність населення Чернівецької області станом на 1 січня 2022 року становила 887,4 тис. осіб, що складало близько 2,16% від загального населення України . Таким чином, місто Чернівці концентрує понад 31% усього населення області, незважаючи на те, що займає лише близько 0,7% її території. Це вказує на високий рівень урбанізації в межах регіону та значну роль Чернівців як головного демографічного, соціального та економічного ядра Буковини.

Населення Чернівців також відіграє ключову роль у трудовому, освітньому, науковому і культурному потенціалі області. Висока щільність населення міста (близько 1800 осіб/км²) сприяє формуванню сталого попиту на житло, послуги, освіту, медицину та ринок праці. З іншого боку, така концентрація населення вимагає належного інфраструктурного забезпечення, екологічного моніторингу та стратегічного планування просторового розвитку.

Особливістю демографічної ситуації є також віковий та етнічний склад населення. У місті переважає працездатне населення, що формує кадрову основу для регіональної економіки. Крім того, Чернівці — багатонаціональне місто, де поряд з українцями проживають румуни, євреї, поляки, вірмени, що формує полікультурне середовище, сприятливе для розвитку туризму, освіти й культури.

Промисловість. Промисловість Чернівців становить одну з ключових ланок економіки міста, хоча її частка в загальному обсязі господарської діяльності зменшилася за останні десятиліття. Станом на 2023 рік у місті спостерігається активізація ділової активності в низці традиційних і нових галузей, що зумовлено як внутрішнім попитом, так і адаптацією підприємств до умов воєнного часу.

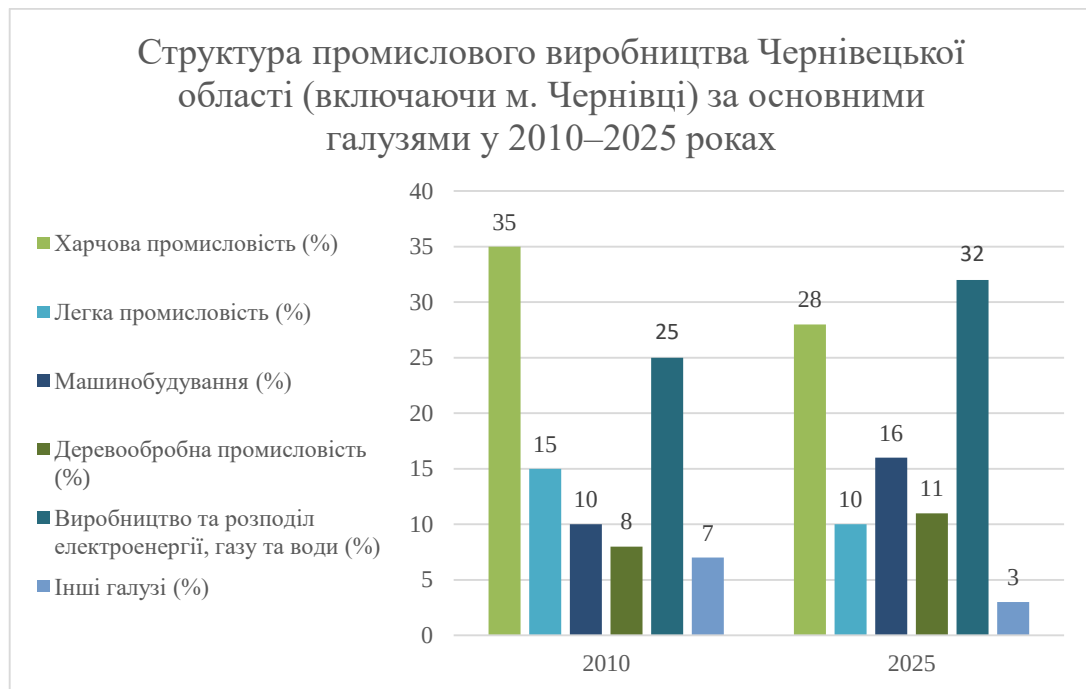

Рис. 2.2. Динаміка структури промислового виробництва Чернівецької області (включаючи м. Чернівці) за основними галузями у 2010 та 2025 роках, %

Згідно з аналітичним дослідженням Pro-Consulting, у період з 2021 по 2023 рік кількість зареєстрованих компаній у Чернівцях зросла на 16%, а їхні сукупні доходи збільшилися в 4,5 рази, що свідчить про інтенсивний розвиток малого та середнього підприємництва в промисловому секторі [28].

- Основу промислового комплексу міста складають підприємства таких галузей:
 - Харчова промисловість – переробка молока, м'яса, хлібопекарська продукція. У місті діє кілька приватних підприємств і кооперативів, що забезпечують регіональні потреби в продуктах харчування.
 - Легка промисловість – виробництво текстилю, одягу, взуття. Багато з підприємств переорієнтувалися на пошиття військового обмундирування та спорядження.
 - Меблева промисловість – набула особливої активності у 2020-х роках, зосереджена переважно на виробництві корпусних меблів і виробів з деревини.

- Будівельна індустрія – виробництво будівельних матеріалів (бетон, цегла, сухі суміші) забезпечує потреби регіону в умовах поживавленого житлового будівництва.

- Металообробка та машинобудування – хоча втратила частку в загальній структурі, однак у місті діють кілька невеликих підприємств з виробництва запчастин, металоконструкцій і обладнання.

Також слід відзначити зростаючу роль підприємств військово-промислового спрямування, які забезпечують потреби ЗСУ в спорядженні, технічному обслуговуванні й матеріалах.

Освіта. Освітня система м. Чернівці та Чернівецької області є одним із ключових елементів соціально-економічного поступу регіону, формуючи інтелектуальний капітал, необхідний для інноваційного розвитку. Вищі навчальні заклади Чернівців виконують не лише освітню, а й науково-дослідну та культурну функцію, що сприяє формуванню конкурентоспроможного середовища.

Рис. 2.3. Динаміка загальної кількості здобувачів вищої освіти у м. Чернівці та Чернівецькій області у 2000/01–2024/25 навчальних роках, тис. осіб

Стан та інституційна структура вищої освіти в Чернівцях На території міста Чернівці станом на 2024/2025 навчальний рік функціонує 15 закладів вищої освіти, серед яких домінують:

- Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича – 19

227 студентів;

- Буковинський державний медичний університет – 4 321 студент;
- Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ – 2 315

студентів;

- Буковинський університет – 1 273 студенти;
- Буковинський державний інститут фінансів і економіки – 1 268

студентів.

Сумарна кількість здобувачів вищої освіти в місті Чернівці становить 28 404 особи, що є свідченням високої концентрації освітнього потенціалу в межах обласного центру.

У 2010/2011 н.р. кількість студентів у Чернівецькій області становила 37,3 тис. осіб, з яких 27,1 тис. осіб навчалося безпосередньо в Чернівцях. Протягом наступного десятиліття відбувалося зменшення цього показника: у 2020/2021 н.р. в місті налічувалося лише 18,7 тис. студентів, а в області загалом — 22,3 тис. осіб. Однак останні роки демонструють позитивну тенденцію — у 2024/2025 навчальному році зафіксовано зростання чисельності: 25,0 тис. осіб у місті та 30,0 тис. осіб в області.

Ці зміни можуть бути зумовлені кількома чинниками:

- демографічною ситуацією (скороченням кількості молоді у попередні роки),
- міграційними процесами (в тому числі еміграцією до інших регіонів або за кордон),
- оптимізацією мережі ЗВО та адаптацією до потреб ринку праці,
- відновленням довіри до вітчизняної освіти після періоду пандемії та криз.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича є одним із найстаріших університетів України (заснований у 1875 р.), і належить до найвпливовіших центрів науково-освітнього простору Західної України. Його структура охоплює гуманітарні, природничі, соціальні, математичні та технічні напрями. Високий рівень викладання забезпечується кваліфікованим науково-

педагогічним складом, що активно залучений до міжнародних наукових проєктів. Буковинський державний медичний університет готує фахівців у галузі медицини, фармації, стоматології та медсестринства. Університет має розвинену клінічну базу та співпрацює з лікувальними закладами регіону, що сприяє високому рівню практичної підготовки студентів.

Охорона здоров’я. Система охорони здоров’я Чернівців і Чернівецької області є ключовим елементом соціальної інфраструктури, що безпосередньо впливає на рівень та якість життя населення, зумовлює соціально-економічну стабільність і формує кадровий потенціал для розвитку регіону. За останні десятиліття цей сектор зазнав значних змін, спричинених як загальнодержавними реформами, так і регіональними трансформаційними процесами, включаючи адаптацію до сучасних викликів, таких як пандемія COVID-19 та демографічна криза.

Динаміка кількості медичних закладів у Чернівцях та області Згідно з офіційними статистичними даними, упродовж 2000/01 – 2024/25 років простежується поступове скорочення кількості закладів охорони здоров’я як у місті Чернівці, так і в Чернівецькій області в цілому. Динаміку наведено у таблиці:

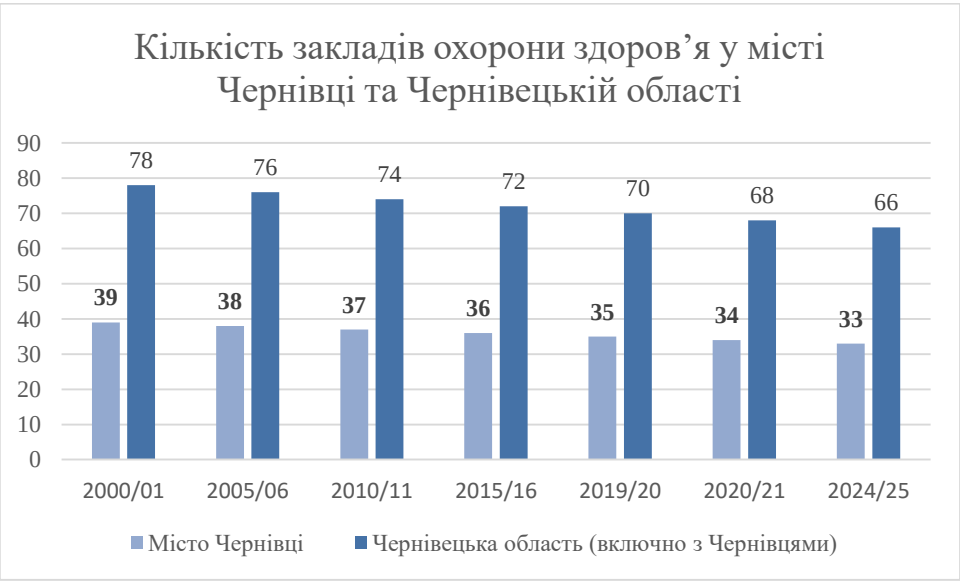

Рис. 2.4. Динаміка кількості закладів охорони здоров’я у місті Чернівці та Чернівецькій області у 2000/01–2024/25 роках

На початку 2000-х років медична інфраструктура регіону була доволі розгалуженою: у 2000/2001 навчальному році в місті Чернівці функціонувало 39 закладів охорони здоров'я, тоді як у межах області загалом – 78. У наступні роки спостерігалася тенденція до поступового скорочення кількості таких закладів, що пов'язано з політикою оптимізації мережі медичних установ, спрямованою на підвищення ефективності використання ресурсів і якості надання медичних послуг. Так, у 2024/2025 році в Чернівцях залишилося 33 медичних заклади, тоді як по області їх кількість скоротилася до 66. Відтак, за 25-річний період чисельність медичних установ зменшилась відповідно на 15,4% у місті та на 15,4% в області. Така динаміка відображає загальнонаціональні процеси реструктуризації галузі охорони здоров'я в контексті переходу до сучасних моделей фінансування та управління.

Станом на 2025 рік у Чернівецькій області функціонує 82 заклади охорони здоров'я різного рівня. З них 44 – це установи первинної медичної допомоги, 28 – лікарняні заклади (включаючи багатoproфільні лікарні інтенсивного лікування), 10 – амбулаторно-поліклінічні заклади, 4 – стоматологічні поліклініки та ще 6 – установи спеціального призначення, серед яких обласне бюро судово-медичної експертизи, центр служби крові, патологоанатомічне бюро та будинок дитини. Місто Чернівці виступає провідним медичним осередком регіону: тут розташовані такі ключові установи, як Чернівецька обласна клінічна лікарня, Чернівецька міська клінічна лікарня, обласна дитяча клінічна лікарня та низка спеціалізованих медичних центрів. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 року №174, в області сформовано систему госпітальних округів, де Чернівецька обласна клінічна лікарня, обласна дитяча лікарня та лікарня швидкої медичної допомоги визначені як надкластерні медичні заклади. Окремі районні лікарні, зокрема у Вижниці, Кіцмані, Сторожинці та Хотині, виконують функції кластерних центрів, забезпечуючи доступ до якісної медичної допомоги мешканцям віддалених територій.

Попри позитивні зрушення в організації мережі, одним із ключових викликів для системи охорони здоров'я регіону залишається кадровий дефіцит. Станом на 2022 рік на 10 тисяч населення припадало 38,9 лікарів і 62,9 осіб середнього медичного персоналу. Хоча ці показники залишаються стабільними, вони демонструють незначну тенденцію до зниження, що пов'язано з відтоком кваліфікованих кадрів, особливо з сільських територій, а також із загальним старінням медичного персоналу.

Окрім лікувально-діагностичних функцій, важливе місце в діяльності медичної системи регіону посідає профілактична медицина. Реалізуються численні програми з профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, підвищення рівня обізнаності населення щодо здорового способу життя, імунізації, скринінгу та ранньої діагностики хронічних патологій. Паралельно триває впровадження цифрових інструментів у медичному секторі – електронні рецепти, електронні медичні картки, телемедицина – що є важливою складовою підвищення доступності та прозорості медичних послуг.

Серед основних проблем галузі варто виокремити застарілу матеріально-технічну базу багатьох медичних закладів, нерівномірний розподіл ресурсів між міськими та сільськими громадами, а також обмежену інвестиційну привабливість медичної інфраструктури. Урядові програми та ініціативи Національної служби здоров'я України (НСЗУ) спрямовані на подолання цих викликів, зокрема шляхом підвищення рівня фінансування, оновлення обладнання, розвитку мережі надавачів медичних послуг та стимулювання медичних кадрів до роботи в регіонах.

Туризм. Туризм є важливою та динамічною складовою соціально-економічного розвитку Чернівців і Чернівецької області. Місто має значний туристичний потенціал, зумовлений поєднанням унікального історико-культурного надбання, архітектурної самобутності, географічної розташованості на перехресті транспортних і культурних шляхів та наявності відповідної інфраструктури. Чернівці позиціонуються як одне з провідних культурних міст

Західної України, яке щороку приваблює тисячі відвідувачів з України та з-за кордону.

Місто Чернівці впродовж останніх років зміцнило позиції одного з провідних культурних центрів Західної України. Воно привертає увагу як внутрішніх, так і міжнародних туристів, що спричинено комплексною стратегією розвитку туристичної сфери, орієнтованою на збереження історичного середовища, модернізацію туристичних послуг та розширення туристичних пропозицій.

Серед ключових туристичних атракцій Чернівців необхідно відзначити:

- Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича — об'єкт
- Світової спадщини ЮНЕСКО, архітектурна перлина епохи неоромантизму.
- Ратушу та центральну площу міста — зразки архітектури XIX століття, що поєднують елементи віденського класицизму та неоренесансу.
- Собор Святого Миколая та інші сакральні пам'ятки, що відображають конфесійну різноманітність і культурну багаточаровість Буковини.
- Історичний центр міста, який зберіг елементи австрійської та румунської архітектури, формує унікальний туристичний ландшафт, привабливий для гостей із Центральної Європи.

Рис. 2.5. Динаміка кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами у м. Чернівці та Чернівецькій області у 2015–2025 рр., тис. осіб

Згідно з дослідженням, проведеним у 2021 році, «в Чернівцях за останні роки різко зростає міжнародний туризм. Популяризація туристично-рекреаційного потенціалу міста, підвищення конкурентоспроможності туристичних продуктів, розвиток туристичної інфраструктури, а також геополітична ситуація значно змінила географію міжнародних туристичних потоків до Чернівців» [5].

Туристична інфраструктура Чернівців є розгалуженою: у місті діють туроператори, готелі, хостели, туристично-інформаційні центри, а також велика кількість кафе, ресторанів, галерей і музеїв, серед яких – Чернівецький обласний краєзнавчий музей, Музей історії євреїв Буковини, Чернівецький художній музей. Центральна площа, Театральна площа, вулиця Ольги Кобилянської – є популярними туристичними маршрутами.

Аналіз статистичних показників свідчить про нерівномірну, але загалом позитивну динаміку розвитку туристичної галузі у місті Чернівці та області. У 2015 році послугами туроператорів і турагентів скористалося 11,7 тис. осіб у Чернівцях та 15,7 тис. осіб в області. Найвищих значень було досягнуто у 2019 році: 20,5 тис. туристів у місті та 27,2 тис. — у регіоні. Зростання цього періоду було обумовлене:

- активною маркетинговою кампанією з просування туристичних

можливостей регіону,

- розширенням культурно-подієвих заходів,
- покращенням транспортної доступності, зокрема міжнародних автобусних та залізничних маршрутів.

Водночас пандемія COVID-19 у 2020 році спричинила різкий спад туристичних потоків — кількість туристів скоротилася до 7,0 тис. у місті та 7,8 тис. в області. Проте вже з 2021 року почалося поступове відновлення: у 2023 році в місті було обслуговано 7,5 тис. туристів, а в області — 9,2 тис. осіб. У 2025 році цей показник сягнув 9,0 тис. осіб у місті Чернівці та 11,3 тис. у Чернівецькій області, що засвідчує стійку позитивну динаміку в контексті адаптації до нових умов і відновлення довіри до подорожей.

Розвиток туризму у місті Чернівці має вагомий економічний вплив: зростає кількість суб'єктів малого бізнесу в сфері обслуговування, створюються нові робочі місця, підвищуються доходи готельно-ресторанного сектору. Туризм також відіграє важливу роль у формуванні позитивного іміджу регіону, активізує збереження історико-культурної спадщини, сприяє зміцненню соціального капіталу.

Водночас галузь стикається з низкою проблем: сезонність попиту, недостатня кількість високоякісних готельних послуг, фрагментованість туристичних маршрутів, нерівномірний розвиток інфраструктури в сільських громадах. Подолання цих викликів потребує цілеспрямованої політики, взаємодії органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадських ініціатив.

Інформаційні технології та розробка програмного забезпечення в Чернівцях. Упродовж останніх двох десятиліть місто Чернівці поступово трансформується на один із локальних центрів розвитку інформаційних технологій (ІТ) та розробки програмного забезпечення в західному регіоні України. ІТ-індустрія в місті почала формуватись на початку 2000-х років із заснуванням перших малих компаній, орієнтованих на аутсорсинг ІТ-послуг та створення програмних продуктів.

Зростання ІТ-сектору в Чернівцях є результатом поєднання кількох

сприятливих чинників. Насамперед це наявність конкурентоспроможного людського капіталу. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, один із провідних вищих навчальних закладів регіону, активно готує фахівців у галузі комп'ютерних наук, інформаційних систем, прикладної математики та суміжних спеціальностей. Завдяки налагодженій співпраці між ІТ-компаніями та університетом, багато студентів 3–4 курсів отримують можливість проходити стажування та починати свою професійну діяльність ще під час навчання. Як підкреслює один з керівників чернівецького ІТ-бізнесу: «Наша чернівецька кузня кадрів — це ЧНУ. Ми тісно співпрацюємо з університетом, тому студенти вже на старших курсах працевлаштовані» [31].

У місті також функціонують незалежні ІТ-академії, навчальні платформи та сертифікаційні курси, що сприяють безперервному професійному розвитку фахівців. Особливу увагу приділено навчанню практичним навичкам, сучасним мовам програмування, фреймворкам і технологіям розробки веб- і мобільних додатків, а також ІТ-менеджменту й аналітиці даних.

Значну роль у розвитку ІТ-середовища відіграла також локальна бізнес-екосистема. У місті діють ІТ-кластери, координаційні ради, стартап-інкубатори, відбуваються галузеві форуми, хакатони та освітні події. Це сприяє налагодженню горизонтальних зв'язків між бізнесом, освітою та владою, формуванню сталого ділового клімату. За словами місцевих аналітиків, «Чернівці показують позитивну динаміку у відкритості. Прозорі аукціони з продажу землі чи нерухомості – це позитивна картина для міста. ІТ-бізнес, який планує сюди зайти, бачить цю відкритість, і це є хорошим знаком для нових інвесторів» [31].

Варто зазначити, що після початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну в 2022 році Чернівці стали одним із ключових міст для релокації ІТ-компаній. Багато фірм із центральної, південної та східної частин України тимчасово або постійно перемістили сюди свої офіси, сприяючи зростанню економіки міста, підтримці робочих місць та збереженню податкових надходжень.

Серед інших конкурентних переваг Чернівців – порівняно низька вартість життя та ведення бізнесу. У порівнянні з ІТ-центрами, такими як Київ, Львів або Харків, витрати на оренду офісів, житла, транспорту та логістики в Чернівцях є значно нижчими. Це забезпечує економічну привабливість міста для невеликих стартапів, фрілансерів і незалежних команд розробників, які прагнуть оптимізувати операційні витрати без втрати якості послуг.

Таким чином, ІТ-галузь у Чернівцях розвивається динамічно й має всі передумови для подальшого зростання. Вона сприяє диверсифікації структури місцевої економіки, створенню нових робочих місць, інтеграції в глобальні ринки цифрових послуг, а також підвищенню іміджу Чернівців як сучасного освітньо-інноваційного центру.

Будівництво. Упродовж останніх років будівельна галузь у місті Чернівці демонструє стійке зростання, що має позитивний вплив на соціально-економічну динаміку регіону. Активізація будівельної діяльності зумовлена сукупністю внутрішніх і зовнішніх факторів, які формують попит на житлову та комерційну нерухомість, а також стимулюють інвестиції в інфраструктурні проекти.

Одним із ключових чинників зростання галузі є збільшення кількості населення міста, зокрема за рахунок внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які тимчасово або постійно оселилися в Чернівцях після початку збройної агресії Росії проти України. Цей процес суттєво підвищив попит на нові житлові комплекси, що спричинило розширення ринку первинної нерухомості. Водночас, зростання ділової активності, розвиток малого та середнього бізнесу, а також транскордонне співробітництво з країнами ЄС, передусім з Румунією, сформували високий попит на комерційну нерухомість, зокрема офісні приміщення, склади, логістичні центри та об'єкти громадського призначення.

Зростання будівельної галузі також підкріплене наявністю кваліфікованої робочої сили. У Чернівцях сформована стабільна база професійних будівельників, інженерів і проектантів, здатних реалізовувати як приватні забудови, так і масштабні комерційні й інфраструктурні проекти. Окрім того, міська влада і державні органи влади стимулюють галузь через реалізацію

інфраструктурних проєктів, серед яких: реконструкція доріг, будівництво транспортних розв'язок, модернізація мереж водопостачання, каналізації та електропостачання.

Розвиток будівництва в Чернівцях здійснює мультиплікативний ефект на інші галузі економіки. Зокрема, зростання зайнятості в будівельному секторі сприяє зниженню рівня безробіття в місті та підвищенню середнього рівня доходів населення. Це, у свою чергу, стимулює розвиток торгівлі, послуг, транспорту, готельно-ресторанного бізнесу, виробництва будівельних матеріалів. Економічна активність, пов'язана з будівництвом, створює сприятливі умови для надходження податків до місцевого бюджету та підвищення інвестиційної привабливості міста.

Не менш важливим є і просторовий аспект: активне будівництво в Чернівцях сприяє розширенню меж міста, розвитку нових житлових мікрорайонів, урбанізації околиць і модернізації архітектурного вигляду. Разом із тим, подальше зростання галузі потребує дотримання принципів сталого розвитку, зокрема: планування інфраструктури, збереження зелених зон, екологічного моніторингу та соціального інклюзивного проєктування.

Торгівля як складова економічного потенціалу міста Чернівці. Сфера торгівлі посідає вагоме місце в структурі економіки міста Чернівці та Чернівецької області, формуючи не лише істотну частку валового регіонального продукту, а й створюючи численні робочі місця та умови для самозайнятості населення. У регіоні сформовано багатофункціональну торговельну інфраструктуру, яка охоплює як великі торгові центри й супермаркети, так і малі підприємства роздрібної торгівлі, традиційні ринки та спеціалізовані крамниці.

Одним із ключових чинників динамічного розвитку торговельної діяльності у місті Чернівці є його вигідне географічне положення. Близькість до державного кордону з Румунією забезпечує активне транскордонне переміщення товарів та сприяє інтеграції Чернівців у європейські логістичні маршрути. Місто виконує функції транзитного вузла, що стимулює розвиток оптової торгівлі, складської логістики та митно-брокерських послуг. Переорієнтація

зовнішньоторговельних потоків у бік західних партнерів в умовах війни підвищила стратегічну значущість регіону як одного з ключових пунктів перерозподілу товарів з ЄС.

Значний імпульс для розвитку торгівлі у місті також надала демографічна трансформація, спричинена переміщенням великої кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Зростання чисельності населення Чернівців обумовило збільшення споживчого попиту, що, у свою чергу, активізувало внутрішній ринок та сприяло відкриттю нових торговельних точок.

У місті активно функціонують мережі національних та міжнародних ритейлерів, таких як «Сільпо», «АТБ», «Епіцентр», «Watsons», «Comfy» та інші. Водночас зберігається високий рівень розвитку малого підприємництва — численні магазини крокової доступності та приватні торговельні заклади забезпечують насичення локального ринку широким асортиментом продукції.

Важливим аспектом є також розвиток електронної комерції, яка набуває дедалі більшого поширення в Чернівцях, зокрема серед молоді. Це відкриває додаткові можливості для мікробізнесу, самозайнятих осіб, а також сприяє зростанню обсягів кур'єрських, поштових і фінансових послуг.

Сектор торгівлі має позитивний мультиплікативний вплив на суміжні галузі: транспорт, сферу послуг, виробництво упаковки, рекламу, фінансові послуги. Крім того, торгівля генерує значні надходження до місцевого бюджету у вигляді податків і зборів, забезпечуючи таким чином фінансову основу для розвитку міської інфраструктури та соціальних програм.

Ринкова інфраструктура як елемент підтримки місцевого підприємництва. Ринкова інфраструктура в місті Чернівці та в Чернівецькій області відіграє важливу роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності регіону, формуючи зручне середовище для малого та мікропідприємництва. Ринки виконують не лише функцію традиційних торгових майданчиків, але й слугують платформою для прямої взаємодії виробника з кінцевим споживачем, тим самим посилюючи локальні економічні зв'язки.

У Чернівцях функціонують кілька великих багатoproфільних ринків, зокрема Центральний продовольчий ринок, Калинівський ринок, ринок «Головний», а також низка менших за масштабами базарів у житлових мікрорайонах. Калинівський ринок, який вважається одним із найбільших у Західній Україні, об'єднує тисячі підприємців з різних куточків регіону і забезпечує значну частину обігу споживчих товарів у місті.

Однією з визначальних характеристик ринків у Чернівцях є їхня соціальна інклюзивність — вони забезпечують можливість самозайнятості широких верств населення, включаючи осіб з обмеженими фінансовими ресурсами, переселенців та представників національних меншин. Придбання товарів на ринках часто є фінансово вигіднішим для мешканців, ніж у супермаркетах, завдяки нижчій вартості товарів, можливості домовленостей про ціну та широкому вибору продукції місцевого виробництва.

Особливо вагоме значення має той факт, що ринки є каналом реалізації продукції сільськогосподарських виробників області, що дозволяє підтримувати аграрний сектор. Зростання туристичного потоку до міста також позитивно впливає на розвиток ринкової торгівлі — попит на вироби народних промислів, сувенірну продукцію та локальні гастрономічні продукти стимулює підприємництво у сферах ремесел і дрібного виробництва.

Водночас, сучасні ринки регіону зіштовхуються з низкою викликів. Зокрема, конкуренція з боку національних та міжнародних торговельних мереж, які пропонують уніфікований асортимент продукції за зниженими цінами, змушує ринки адаптуватися до нових реалій споживчого попиту. Крім того, питання регулювання санітарних умов, дотримання стандартів якості продукції та обліку торгівельної діяльності залишаються актуальними.

Таким чином, ринки Чернівців та Чернівецької області є важливим інституційним компонентом місцевої економіки, що сприяє збереженню традицій підприємництва, підтримці зайнятості та зміцненню продовольчої безпеки регіону. В умовах сучасних трансформацій потребують подальшої

модернізації, інтеграції в міську інфраструктуру і стратегічної підтримки з боку місцевої влади.

Банківська справа та фінансовий сектор. Банківський та фінансовий сектор Чернівців і Чернівецької області є важливою складовою соціально-економічного розвитку регіону, забезпечуючи циркуляцію фінансових потоків, доступ до капіталу та підтримку підприємницької активності. Упродовж останніх десятиліть спостерігається послідовна трансформація цієї галузі – від класичної банківської моделі до інноваційних цифрових фінансових інструментів.

На сьогодні банківська мережа регіону представлена філіями провідних національних і комерційних банків, серед яких ПриватБанк, Ощадбанк, Райффайзен Банк, Укрсиббанк, а також динамічними цифровими структурами, як-от Monobank. Згідно з аналітичними даними НБУ, у місті Чернівці функціонує понад 40 банківських відділень, які забезпечують широкий спектр послуг: депозитні продукти, кредитування фізичних і юридичних осіб, валютні операції, обслуговування платіжних карток та надання послуг дистанційного банкінгу.

Інституційне середовище банківського сектору доповнюється мережею кредитних спілок, лізингових компаній, страхових агентств і мікрофінансових організацій. Їх діяльність є особливо важливою в контексті розширення фінансової інклюзії в сільських громадах області, де доступ до традиційних банківських установ є обмеженим.

Водночас, стрімкий розвиток фінансових технологій (фінтеху) трансформує банківський ландшафт регіону. Онлайн-банкінг, мобільні додатки, цифрові платіжні сервіси (як-от Apple Pay, Google Pay, LiqPay) значно підвищили зручність доступу до фінансових послуг. У цьому контексті Чернівці демонструють готовність до цифрової трансформації: зростає кількість користувачів інтернет-банкінгу, шириться використання електронного підпису та електронної ідентифікації клієнтів.

Банківський сектор виступає не лише фінансовим посередником, але й потужним стимулом економічної активності. Завдяки кредитним програмам та залученню депозитів, банки сприяють реалізації інвестиційних проєктів у

будівництві, аграрному секторі, ІТ, торгівлі та сфері послуг. Доступ до фінансових ресурсів значно підвищує життєздатність малого та середнього бізнесу, що особливо актуально в умовах повоєнного відновлення економіки.

Фінансова грамотність населення регіону поступово зростає завдяки ініціативам як державних структур (програма НБУ з фінансової освіти), так і небанківських установ, що реалізують навчальні програми, тренінги та онлайн-курси для населення. Це сприяє підвищенню свідомості у прийнятті фінансових рішень та зниженню рівня фінансової вразливості домогосподарств.

2.3. Транспортно-географічне положення та його роль у підвищенні якості життя населення

Місто Чернівці, розташоване на заході України в історичному регіоні Буковина, є одним із ключових центрів транспортної мережі регіону. Його географічне положення на берегах річки Прут, притоки Дунаю, та у безпосередній близькості до північного передгір'я Карпат, надає місту стратегічного значення як у внутрішньо-регіональному, так і міжнародному транспортному сполученні.

Чернівці мають розгалужену систему автомобільного транспорту, зокрема міжнародну автомагістраль М-19, яка з'єднує місто з ключовими економічними центрами України, включаючи Львів, Тернопіль, Київ та Одесу, а також із Румунією через пункт пропуску Порубне. Загальна протяжність цієї дороги становить 530,2 км, і вона є важливою складовою міжнародного руху товарів і пасажирів. Важливу роль відіграють також регіональні автомобільні шляхи Р-62, Т-25-01 тощо, які забезпечують ефективне сполучення з населеними пунктами області.

Місто виконує функції транспортного вузла, з'єднуючи не лише внутрішньообласні простори, а й будучи транзитним пунктом між Україною та Європейським Союзом. Розташування Чернівців у прикордонній зоні створює значні передумови для активізації транскордонної логістики, торгівлі та туристичних потоків, що у свою чергу сприяє економічному розвитку як міста, так і регіону загалом [18].

Чернівці мають розвинену інфраструктуру громадського транспорту. У місті функціонують чотири автовокзали, що забезпечують регулярні рейси до прилеглих районів і сільських територій. Залізничний вокзал міста з'єднує його з найбільшими містами України – Києвом, Львовом, Одесою – а також із зарубіжними пунктами, зокрема з Румунією та Молдовою. Крім того, функціонує міжнародний аеропорт імені Леоніда Каденюка, з якого здійснюються внутрішні та, за сприятливих умов, міжнародні рейси.

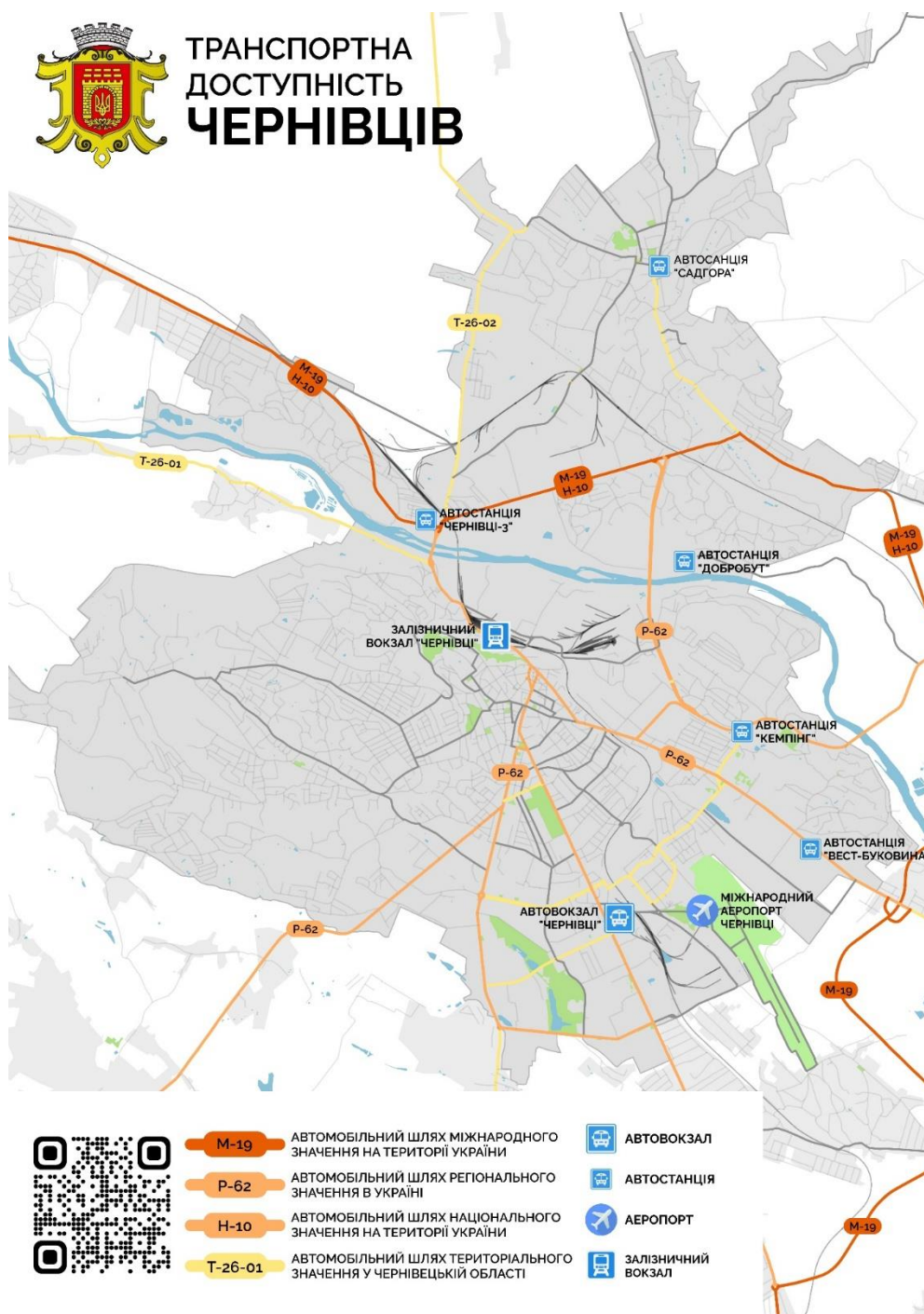

Рис. 2.6. Транспортна доступність м. Чернівці: мережа автошляхів, вокзалів та аеропорту

Однак, попри наявність базової транспортної інфраструктури, спостерігаються суттєві проблеми, пов'язані із її фізичним зношенням, недостатньою кількістю транспортних одиниць, нестачею паркувальних місць та перевантаженням основних транспортних артерій. Особливо гостро постає проблема заторів на під'їздах до Чернівців зі сторони таких міст, як Сторожинець, Глибока, Герца, Кіцмань, Заставна та Новоселиця. Це зумовлено, зокрема, зростанням кількості транспорту, невідповідністю пропускної здатності доріг сучасним потребам, відсутністю ефективного регулювання дорожнього руху, а також браком інфраструктури для альтернативних видів пересування – велосипедного чи пішохідного.

Важливу роль у транспортній мобільності регіону відіграє громадський транспорт. У межах міста функціонують автобусні та тролейбусні маршрути. Упродовж останніх років оновлено рухомий склад транспорту, що сприяло покращенню якості пасажирських перевезень.

Рис. 2.7. Динаміка пасажирообігу у місті Чернівці та Чернівецькій області у 2000–2025 роках, млн пасажирів

На початку 2000-х років пасажирообіг становив 44 млн пасажирів, з тенденцією до стабільного зростання протягом наступних 15 років. У 2015 році зафіксовано рекордний показник у 68 млн пасажирів, що стало наслідком активного розвитку міського транспорту, підвищення інтенсивності внутрішньообласних та міжміських перевезень, а також зростання загальної економічної активності в регіоні. [22]

Однак після 2015 року почалося поступове зниження цього показника: у 2019 році пасажирообіг склав 49,5 млн осіб, а вже у 2020 році — лише 22 млн, що обумовлено різким скороченням мобільності населення в умовах глобальної пандемії COVID-19. Найнижчий рівень був зафіксований у 2022 році — 18 млн пасажирів. Ці дані свідчать про вразливість транспортної системи до надзвичайних ситуацій та необхідність її адаптації до нових реалій.

Починаючи з 2023 року, спостерігається поступове відновлення пасажиропотоків: 20 млн осіб у 2023, 22,5 млн — у 2024 та 26 млн — у 2025 році. Це відображає стабілізацію ситуації в транспортному секторі, модернізацію перевізних потужностей і підвищення рівня довіри до громадського транспорту.

Розвиток транспортної системи в екологічному контексті потребує стратегічного підходу. Умови зростання приватного автотранспорту вимагають:

- розширення мережі громадського транспорту,
- впровадження смуг для громадського руху,
- розвитку велоінфраструктури,
- створення системи паркувань.

Згідно з даними досліджень, організація окремих смуг для громадського транспорту дозволяє істотно знизити рівень заторів і підвищити провізну здатність вулично-дорожньої мережі, особливо у межах центральних частин міста Чернівці.

Загалом транспортно-географічне положення Чернівців — як прикордонного адміністративного центру з виходом на міжнародні транспортні коридори — забезпечує значний потенціал для розвитку мобільності, транзитних функцій та участі в транскордонних економічних ініціативах. Підвищення транспортної доступності міста та інтеграція транспортних систем регіону у загальноукраїнські та європейські логістичні мережі є стратегічним завданням державної та регіональної політики.

Таким чином, аналіз пасажирообігу не лише дозволяє оцінити рівень транспортної активності, а й виступає індикатором соціально-економічної динаміки та ефективності управління міською інфраструктурою.

зокрема наслідки пакту Молотова-Ріббентропа і радянських репресій, суттєво змінили етнічний склад і чисельність населення міста. Як зазначено у джерелі [12], «28 червня 1940 р. згідно з нацистсько-радянським пактом Північна Буковина з Чернівцями відійшла до УРСР, що супроводжувалося репатріацією майже всього німецького населення».

У радянський період населення Чернівців зростало внаслідок урбанізації та промислового розвитку. Однак із 1990-х років почалася тенденція до депопуляції, спричинена зниженням народжуваності, зростанням смертності, старінням населення та активною еміграцією до країн Європейського Союзу. За даними Головного управління статистики, станом на 1 січня 2024 року чисельність постійного населення Чернівецької області становила 870,9 тис. осіб, з них понад 260 тис. проживали у місті Чернівці. Водночас спостерігається суттєва асиметрія між сільськими районами й обласним центром — Чернівці залишаються єдиним містом з позитивним сальдо міграції.

Особливе значення у демографічній структурі Чернівців відіграє міграційний чинник. У 2022–2024 роках, в умовах повномасштабної агресії РФ проти України, місто стало осередком прийому великої кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За офіційними даними, в Чернівецькій області було зареєстровано понад 140 тис. ВПО, з яких близько 90 тис. — у самому місті Чернівці [24]. Це тимчасово вплинуло на зростання чисельності населення та стимулювало соціально-економічну активність, водночас створивши додаткове навантаження на житлову, освітню та медичну інфраструктуру.

Актуальною залишається проблема старіння населення. За даними 2023 року, частка осіб віком понад 60 років у структурі населення області перевищила 26 %. Це зумовлює зростання потреб у медичних та соціальних послугах, адаптацію інфраструктури до потреб осіб похилого віку, а також викликає дефіцит робочої сили. Станом на останнє публічне опитування щодо динаміки природного приросту, Чернівецька область демонструє стійке скорочення населення — коефіцієнт природного приросту за 2023 рік становив $-5,8$ осіб на 1000 наявного населення.

У місті також спостерігається активна урбанізація. Сільське населення переїжджає до Чернівців у пошуках кращих можливостей працевлаштування, освіти та медицини. Така тенденція створює виклики для міської інфраструктури, особливо в контексті забезпечення житлом, транспортуванням і доступом до базових соціальних послуг. При цьому якісна освіта, наявність університетів і динамічне зростання сфери ІТ сприяють утриманню молоді в місті.

Міжнародна трудова міграція, зокрема до Італії, Німеччини, Польщі та Чехії, є ще одним важливим демографічним чинником, що формує сучасний профіль Чернівців. Це, з одного боку, створює джерело валютних надходжень у вигляді грошових переказів, а з іншого — спричиняє «відтік мізків» і дисбаланс у структурі зайнятості.

Отже, демографічна ситуація у місті Чернівці та області є результатом взаємодії історичних спадків, соціально-економічних трансформацій і сучасних викликів, зумовлених війною та глобалізацією. Для забезпечення сталого розвитку регіону важливо впроваджувати комплексну демографічну політику, що враховуватиме потреби старіючого населення, інтеграцію ВПО, підтримку молоді та стимулювання повернення трудових мігрантів.

РОЗДІЛ III. СУЧАСНИЙ СТАН І ГАЛУЗЕВА СТРУКТУРА ЕКОНОМІКИ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

3.1. Аналіз сучасного стану економіки міста

Сучасний стан економіки міста Чернівці є результатом довготривалих трансформацій, що відбувалися протягом останніх десятиліть, починаючи від радикальних змін після розпаду СРСР і закінчуючи новітніми тенденціями діджиталізації та інтеграції у глобальні економічні процеси. Як зазначає Б. Бойчук, «місцевий ринок праці зазнав серйозних змін після розпаду Радянського Союзу. У 1980 році понад 75 тис. мешканців працювало на великих підприємствах машинобудування, електротехніки або хімічної промисловості, які виробляли продукцію для внутрішнього ринку та, відповідно, не були підготовленими функціонувати самостійно» [37]. Ці зміни стали початком переходу до нових економічних моделей, що тривають і дотепер.

Стратегічне географічне розташування Чернівців — на перехресті торгових шляхів між Україною, Румунією та Молдовою — забезпечує місту важливу транзитну роль. Це сприяє залученню іноземних інвестицій, розвитку малого та середнього бізнесу й формуванню зовнішньоекономічних зв'язків. Важливим елементом сучасної економіки міста є роздрібна торгівля. У Чернівцях функціонує один з найбільших ринків України, на якому, за оцінками, працює від 10 до 15 тис. осіб. Такий ринок є не лише торговельним центром, але й потужним джерелом зайнятості населення. Він виконує функцію соціального буфера, знижуючи рівень безробіття та підтримуючи стабільність місцевої економіки.

Ще одним важливим сектором економіки міста є ІТ-галузь. Завдяки потужному освітньому потенціалу Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича та інших закладів вищої освіти, в місті сформувалась кваліфікована спільнота ІТ-фахівців. Чернівці стали привабливим осередком для розвитку програмування, аутсорсингових сервісів, стартапів та проєктної діяльності. Перевагою ІТ-сектору є доступ до глобального ринку завдяки дистанційній роботі та високій цифровій мобільності. Це, у свою чергу, сприяє

зростанню доходів міського бюджету, формує інноваційне середовище та приваблює нових інвесторів.

Економічну активність стимулює також наявність ІТ-кластерів, що забезпечують інфраструктуру для галузі. Як відзначено у джерелі [10], привабливість міста для розміщення ІТ-компаній пояснюється нижчим рівнем витрат, що дозволяє ефективно використовувати прибутки фахівців та компаній. Наявність коворкінгів, офісних просторів, сучасного телекомунікаційного покриття створює сприятливі умови для зростання сектору.

Окреме місце в структурі економіки займає текстильна промисловість. У Чернівцях успішно функціонують такі підприємства, як ТДВ «Трембіта», ТОВ ВКФ «Балакком», КП ВКФ «НОВА» тощо. Вони виробляють широкий спектр текстильної продукції — від спецодягу до трикотажу, забезпечуючи робочі місця та експортні надходження.

Суттєвий крок у напрямку індустріального розвитку — ініціатива зі створення індустріального парку на території Чернівців. Як зазначає директор департаменту соціально-економічного розвитку міста С. Бостан, вже є зацікавлені інвестори, серед яких і релоковані підприємства, готові відкрити виробництво у новоствореному промисловому кластері [27]. Така інфраструктура дозволить розвивати виробничий сектор міста за принципами енергоефективності та екологічної сталості.

Серед інших можливостей розвитку економіки міста варто відзначити:

- відносно низьку вартість життя, що дозволяє оптимізувати бізнес-витрати;
- потенціал для партнерства між науково-дослідними установами та бізнесом;
- концентрацію ІТ-компаній та високу ІТ-грамотність населення;
- наявність кваліфікованих кадрів, підготовлених місцевими університетами.

Як слушно зазначено в джерелі [27], співпраця університетів із приватними підприємствами має стратегічне значення для розвитку інноваційної економіки.

Вона дозволяє подолати кадровий дефіцит, забезпечити працевлаштування молоді та сформувати сприятливий інвестиційний клімат у довгостроковій перспективі.

Таким чином, сучасний економічний розвиток Чернівців ґрунтується на поєднанні історичних промислових традицій, новітніх технологічних трендів, вигідного географічного положення та активної участі в трансформації національної економіки. Для подальшого поступу важливо забезпечити реалізацію індустріального парку, стимулювати інновації, підтримувати малий та середній бізнес, а також розвивати людський капітал через модернізацію освіти і партнерства з ІТ-сектором.

3.2. Галузева структура економіки Чернівців

Функціональне зонування є ключовим інструментом аналізу просторової структури міста, що дозволяє виявити взаємозв'язок між розміщенням різних видів забудови, інфраструктурою, екологічним балансом та економічними процесами. На основі картографічного матеріалу, створеного за даними OpenStreetMap (2025), виділено шість основних функціональних зон міста Чернівці: житлова забудова, промислова зона, комерційно-ділова зона, сільськогосподарські території, зелена зона та лісова територія.

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗОНУВАННЯ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

Джерело: OPENSTREETMAP, обробка в QGIS 3.x

Рис. 3.1. Функціональне зонування території міста Чернівці

Найбільшу частину міста займає житлова забудова, яка просторово охоплює як центральну, так і периферійну частини Чернівців. Житлова функція міста простежується у районах Старе місто, Пентагон, Роша, Садгора, Клокучка, Каличанка, Південний масив тощо. Така структура відповідає функції Чернівців як адміністративного, освітнього й культурного центру регіону.

Промислова зона має чітко виражену периферійну локалізацію. Основні промислові території розташовані на півдні, південному сході та північному заході міста, зокрема поблизу Південного масиву, району Садгора, а також уздовж важливих транспортних магістралей. Це забезпечує зручну логістику для транспортування сировини та продукції, водночас мінімізуючи негативний вплив на житлові території.

Комерційно-ділові зони мають фрагментарне розміщення, однак їх концентрація характерна для центральної частини міста. Це обумовлено розташуванням ключових адміністративних установ, бізнес-центрів, торгових площ та банківських установ у межах історичного центру.

Сільськогосподарські угіддя поширені на околицях міста, особливо в районах Садгора, Каличанка, Стара Жучка та Стинка. Це свідчить про збереження аграрного потенціалу прилеглих територій, який може використовуватися як для забезпечення продуктами харчування, так і для розвитку аграрного туризму.

Зелені зони та лісові території, зокрема у районах Каличанка, Садгора та Стинка, відіграють важливу рекреаційну й екологічну роль, створюючи комфортне середовище для проживання. Наявність таких територій є важливим чинником у формуванні сталого міського розвитку, оскільки забезпечує природну вентиляцію міста та зниження рівня забруднення повітря.

Таким чином, функціональне зонування Чернівців свідчить про поліцентричну просторову організацію, де поєднуються житлові, промислові, комерційні та рекреаційні зони. Така структура є сприятливою для реалізації концепції сталого розвитку та формування ефективної територіальної моделі соціально-економічної організації міста.

Домінуючі галузі у місті. Перша домінуюча галузь у місті це текстильна промисловість. Чернівці має давню історію текстильного виробництва, і ця галузь продовжує робити значний внесок у місцеву економіку. У Чернівцях є кілька текстильних фабрик такі як ТДВ «Трембіта» на якій працюють 700-750 працівників. Фабрика виробляє різного виду одягу. ТОВ ВКФ «Балакком» це фабрика яка виробляє ковдри, постільні білизни та інші текстильні товари, на фабриці працюють приблизно 500-600 працівників. Також в місті є декілька маленьких фабрик які теж виробляють широкий асортимент продукції, включаючи одяг, домашній текстиль та технічні тканини.

Рис. 3.2. Динаміка обсягів текстильного виробництва у місті Чернівці у 2010–2025 роках, млн грн

У 2010 році обсяги виробництва текстильних виробів у Чернівцях становили 146,9 млн грн, що відповідало середньому рівню розвитку галузі в умовах посткризового відновлення економіки. У наступні роки зафіксовано стійке зростання: у 2015 році обсяг виробництва досяг 465,2 млн грн, що стало історичним максимумом за весь період спостережень.

Після пікового 2015 року почалося поступове зниження показників. У 2019 році обсяг виробництва становив 437,3 млн грн, а у 2020 році — 373,2 млн грн. Це зниження корелює з національними та глобальними факторами: уповільненням темпів зростання економіки, коливанням цін на сировину, зниженням споживчого попиту, а також початком пандемії COVID-19, яка порушила виробничі та логістичні ланцюги.

Незважаючи на кризові явища, у 2021 році відбулося часткове відновлення – обсяг виробництва склав 390 млн грн, але вже у 2022 році спостерігається новий спад до 320 млн грн, що може бути пов’язано з впливом повномасштабної війни в Україні, труднощами з постачанням сировини, нестабільною роботою підприємств і евакуацією частини виробництв.

Проте починаючи з 2023 року фіксується стабільна позитивна динаміка: 350 млн грн у 2023 році, 370 млн грн у 2024 та 400 млн грн у 2025 році. Це свідчить про адаптацію текстильної галузі до нових реалій, зростання попиту на локальну продукцію, а також про поступове відновлення внутрішнього ринку. Варто також відзначити тенденцію до орієнтації на екологічне виробництво, впровадження smart-технологій і розширення можливостей для малого та середнього бізнесу у текстильній сфері.

Таким чином, текстильна промисловість м. Чернівці демонструє циклічну, проте стійку модель розвитку з високим потенціалом для подальшого індустріального зростання, особливо в умовах державної підтримки легкої промисловості, розвитку експорту та регіонального брендінгу.

Наступна домінуюча промисловість це харчова. У місті розташовано кілька підприємств харчової промисловості, які виробляють різноманітні продукти, такі як м'ясні, молочні та хлібобулочні вироби. Перший комбінат це ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат» на якому приблизно працюють 600 працівників і виготовляють продукти з борошна. Також в місті розташований м'ясокомбінат ПП «Колос» на якому виготовляють м'ясну продукцію. Наступний комбінат який виготовляє олію це ПрАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат». Місцева харчова промисловість є одна з основним роботодавцем у місті, і багато мешканців працюють на цих підприємствах. Можна зробити висновок, що місто спокійно може забезпечувати себе та регіон різними продуктами харчування.

Рис. 3.3. Динаміка обсягів харчового виробництва у місті Чернівці у 2010–2025 роках, млн грн

У 2010 році обсяг виробництва харчових товарів у Чернівцях становив 814,9 млн грн, що відповідало рівню повільного відновлення економіки після глобальної фінансової кризи 2008–2009 років. Упродовж наступних п'яти років спостерігається поступове зростання, і вже у 2015 році показник досяг 1 413,8 млн грн, що свідчить про підвищення попиту на харчову продукцію, адаптацію підприємств до нових ринкових умов та розширення виробничих потужностей.

Найбільш динамічне зростання відбулося у 2019–2021 роках. У 2019 році обсяги харчового виробництва становили 2 133,7 млн грн, у 2020 – 2 193,3 млн грн, а у 2021 – 2 275 млн грн, що є найвищим значенням за аналізований період.

У 2022 році, під впливом повномасштабного вторгнення РФ в Україну, галузь зазнала короткострокового спаду: виробництво зменшилося до 2 010 млн грн, що, попри складні умови, залишалося на досить високому рівні. У 2023–2025 роках спостерігається поступове відновлення і зростання: 2 100 млн грн у 2023, 2 250 млн грн у 2024, та 2 400 млн грн у 2025 році, що знову перевищує довоєнні обсяги. Це є свідченням адаптивності галузі, її здатності оперативно реагувати на кризові виклики та ефективно використовувати інвестиційні та ресурсні можливості.

Особливу роль відіграють середні та великі підприємства з усталеною логістикою та налагодженими каналами збуту, хоча останніми роками

активізується і сектор крафтових виробників, що працюють у ніші локальної натуральної продукції.

Також у міста розвивається хімічна промисловість, кілька підприємств виробляють хімічну продукцію для різних сфер застосування. Наприклад Колективне виробничо-торгівельне підприємство «Побутова хімія» виготовляє різні мила та миючі засоби. Також поблизу є завод ТДВ «Чернівецький хімічний завод», який виготовляє фарби, лаки та різні продукції. Хімічна Галузь підтримується наявністю місцевого університету з потужною хімічною програмою, що забезпечує кваліфіковану робочу силу для цього сектору.

Рис. 3.4. Динаміка виробництва хімічної продукції у місті Чернівці у 2010–2025 роках, млн грн

У 2010 році обсяги виробництва хімічної продукції становили 33,6 млн грн, що свідчить про досить низький рівень розвитку галузі в той період, зумовлений загальним спадом індустріального виробництва після глобальної фінансової кризи. Однак уже до 2015 року відбувся значний приріст — 85,9 млн грн, що вказує на початок процесів відновлення й реіндустріалізації хімічного сектора міста.

У 2019 році обсяг виробництва сягнув 122,5 млн грн, а у 2020 році — 130 млн грн, що підтверджує наявність позитивної динаміки. Пік був зафіксований у 2021 році — 138 млн грн.

У 2022 році, в умовах військових дій та логістичних труднощів, спостерігалось зниження обсягів виробництва до 110 млн грн, що, втім, не зупинило галузь, а лише змістило фокус на внутрішній ринок і оборонно-критичні потреби. Надалі, у 2023–2025 роках, відбулося поступове відновлення: 118 млн грн у 2023, 125 млн грн у 2024 та 135 млн грн у 2025 році.

Особливістю чернівецької хімічної промисловості є наявність малого інноваційного бізнесу, що займається виробництвом екологічно безпечної продукції, зокрема біодеградованих мийних засобів, косметики на натуральній основі, фармацевтичних субстанцій. Це відкриває можливості для нішевого експорту, зокрема до країн ЄС.

Будівельна галузь у Чернівцях також робить значний внесок у місцеву економіку, оскільки за останні роки було реалізовано багато масштабних будівельних проєктів. Галузь включає не лише будівництво будівель, але й цивільне будівництво, будівництво доріг та інші інфраструктурні проєкти.

Рис. 3.5. Динаміка обсягів будівельної продукції у місті Чернівці та Чернівецькій області у 2010–2025 роках, млн грн

У 2010 році обсяги будівельної продукції в місті Чернівці становили 411,5 млн грн, а в області — 622,1 млн грн. Упродовж наступних років спостерігалось стійке зростання: у 2015 році цей показник досяг 482,6 млн грн у місті та 941,3 млн грн в області. Позитивна динаміка була зумовлена зростанням інвестицій в інфраструктуру, модернізацією об'єктів соціальної сфери, розширенням житлового будівництва та активізацією приватного сектору.

У 2018 році обсяг будівельної продукції в Чернівцях зріс до 739,6 млн грн, а в області — до 1 447,6 млн грн, що свідчить про активне залучення капіталу в будівництво. Водночас у 2019 році в місті зафіксовано різке падіння — до 156,3 млн грн, що може бути пов'язане з ринковими коливаннями, затримками реалізації інвестпроектів або змінами у фінансуванні. Натомість область демонструвала зростання — 2 112,5 млн грн, з подальшим зростанням до 2 176,2 млн грн у 2020 році.

2020 рік став переломним для міста: обсяг будівельної продукції у Чернівцях різко підвищився до 1 521,7 млн грн, що вказує на реалізацію масштабних інфраструктурних ініціатив. Серед можливих чинників: реалізація програм енергоефективності, відновлення дорожнього фонду, активне житлове будівництво та реновація об'єктів комунального призначення.

У 2021 році обсяги скоротилися до 1 300 млн грн у місті та 2 050 млн грн в області. У наступні роки спостерігається поступове відновлення: 900–1 300 млн грн у Чернівцях та 1 350–1 800 млн грн у Чернівецькій області в період 2022–2025 років. Це свідчить про стабілізацію галузі, попри виклики, пов'язані з війною, порушенням логістики, браком робочої сили та зростанням вартості будівельних матеріалів.

Можна зробити висновок, що місто Чернівці мають диверсифіковану економіку з низкою галузей, що сприяють її зростанню та розвитку. Місто спокійно може забезпечувати себе продукцією. Стратегічне розташування міста, кваліфікована робоча сила та сприятливе бізнес-середовище роблять його привабливим місцем для бізнесу та інвесторів, які прагнуть встановити свою присутність в Україні.

3.3. Роль міста Чернівці в економічному розвитку Чернівецької області

Однією з ключових проблем, що стримують економічний розвиток міста Чернівці та Чернівецької області, є високий рівень безробіття, який перевищує середні показники по Україні. За даними Державної служби статистики України, у 2020 році рівень безробіття в Чернівецькій області становив 8,6%, що є вищим за загальноукраїнський показник — 7,9%. Така ситуація обумовлена сукупністю

чинників, серед яких основними виступають недостатній обсяг інвестицій, обмежені можливості на ринку праці, а також відтік кваліфікованих кадрів за кордон. Міграція трудових ресурсів є серйозною проблемою, що призводить до виснаження кадрового потенціалу регіону, зниження продуктивності праці та обмеження інноваційного розвитку.

Інвестиційна привабливість Чернівецького регіону залишається низькою. Іноземні інвестори демонструють обережність у прийнятті рішень щодо розміщення капіталу в області через низку стримуючих чинників. Серед них особливо вагомими є недостатньо розвинена інфраструктура, що ускладнює логістичні процеси, неефективна судова система, низький рівень захисту прав інвесторів, а також поширеність корупції. Як зазначає директор з маркетингу «Метінвест Холдинг» Роман Курашев, саме ці чинники залишаються традиційними бар'єрами для ведення бізнесу в Україні загалом та Чернівецькому регіоні зокрема [30].

Крім того, відсутність великого авторитетного інвестора чи локального «лідера ринку» обмежує формування позитивного іміджу регіону як безпечного середовища для інвестування, що своєю чергою посилює замкнене коло економічної інертності.

Аграрний сектор, на який припадає приблизно 25% валового регіонального продукту, продовжує відігравати важливу роль в економіці області. Однак його ефективність значно обмежується через хронічну нестачу інвестицій, використання застарілих технологій, а також недостатній розвиток системи зрошення. Такі умови знижують рівень продуктивності та ускладнюють доступ сільськогосподарських виробників до зовнішніх ринків. Відсутність фінансової підтримки та інновацій в аграрній сфері зменшує конкурентоспроможність регіону на внутрішньому та міжнародному ринках агропродукції.

одночас туристичний потенціал Чернівецької області, який базується на багатій культурно-історичній спадщині та природному середовищі, залишається значною мірою нереалізованим. Архітектурна та культурна багатогранність регіону, що виявляється у поєднанні стилів бароко, готики, класицизму, модерну,

еклектики та конструктивізму, створює передумови для розвитку різноманітних форм туризму — культурного, етнографічного, екологічного. Проте відсутність належної інфраструктури — зокрема оновлених готелів, транспортного забезпечення, цифрових сервісів для туристів — значно обмежує потенціал галузі. Політична нестабільність у країні та низький рівень інституційної довіри додатково знижують привабливість регіону для внутрішнього та міжнародного туризму.

Таким чином, економічний розвиток Чернівців і Чернівецької області стикається з комплексом системних викликів, серед яких: високий рівень безробіття, інвестиційна стагнація, низька результативність аграрного сектора та недостатнє використання туристичного потенціалу. Подолання зазначених проблем вимагає скоординованих зусиль з боку органів державної влади, місцевого самоврядування, громадського сектору та бізнес-спільноти. Серед пріоритетних заходів варто виділити:

- стимулювання інвестиційної активності;
- розвиток інфраструктури (транспортної, туристичної, промислової);
- впровадження сучасних технологій в аграрну сферу;
- підтримку малого та середнього бізнесу;
- посилення захисту прав інвесторів та боротьбу з корупцією.

Тільки за умов інтегрованого підходу до планування та реалізації регіональної політики Чернівці зможуть реалізувати свій економічний потенціал та посилити свою роль як повноцінного центру соціально-економічного зростання на заході України.

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСТА ЧЕРНІВЦІ ЯК РЕГІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ

4.1. SWOT-аналіз міста Чернівці як центру соціально-економічного розвитку області

“SWOT-аналіз дає змогу розробити стратегію дій, засновану на сильних і слабких сторонах організації, а також використовувати можливості, усуваючи загрози.” [35]. SWOT – аналіз міста Чернівці в соціально-економічному розвитку Чернівецької області.

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Місто Чернівці стратегічно розташоване поблизу кордонів Румунії та Молдови, що відкриває можливості для транскордонної торгівлі та економічного партнерства. 2. Значна кількість об'єктів культурної спадщини, природно-заповідного фонду для сприяння розвитку туризму. 3. Розвинута науково-дослідницька інфраструктура та виробничо-технічна база в галузях промисловості та сільському господарстві. 4. Чернівці має диверсифіковану економіку, що охоплює такі сектори, як освіта, охорона здоров'я, виробництво, послуги та сільське господарство. Таке економічне розмаїття забезпечує стійкість до економічних коливань і створює можливості для підприємництва та інвестицій.	1. Місто Чернівці стикається з проблемами, пов'язаними із застарілою інфраструктурою, включаючи дороги, системи громадського транспорту та комунальні послуги. 2. Відсутність індустріального парку, як самостійно керованої структури з чітким повноваженнями та територіальною приналежністю. 3. Економічні диспропорції між різними районами та групами населення. 4. Наявність тіньового сектору економіки. 5. Обмежені ресурси та системи підтримки для сприяння інноваціям та підприємництву. 6. Відсутність бренду міста.
Можливості	Загрози
1. Широкі можливості для реалізації інвестиційних проектів та проектів розвитку в різних секторах, включаючи інфраструктуру, туризм, відновлювану енергетику та технології. 2. Привабливість регіону для розміщення IT-фірм завдяки безпеці регіону та різниці в заробітній платі. 3. Реалізація ініціатив "розумного міста" відкриває для Чернівців можливості для підвищення ефективності, сталого розвитку та якості життя мешканців 4. Навчальні заклади у співпраці з містом та областю можуть отримати привабливе партнерство з приватними підприємствами на довгострокову перспективу. 5. Розширення впливу регіонального центру розвиваючи співпрацю та партнерство з сусідніми містами, регіонами та країнами	1. Політична нестабільність на національному рівні створює невизначеність і стримувати інвестиції в Чернівці та область. 2. Глобальна зміна клімату (загроза екологічному стану регіону). 3. Наростання міграції населення більш продуктивного віку, в т.ч. трудової міграції та відтік кадрового потенціалу. 4. Затримка із проведенням реформ на державному рівні. 5. Постійні проблеми, пов'язані з корупцією та бюрократичною тяганиною, можуть створювати перешкоди для бізнесу та інвесторів, що призводить до неефективності, збільшення витрат та недостатньої прозорості у процесах прийняття рішень. 6. Місто може зіткнутися з екологічними проблемами такими, як відсутність водопостачання.

Сильні сторони.

1. Транспортне сполучення. Стратегічне розташування Чернівців як регіонального транспортного вузла сприяє сполученню з сусідніми регіонами та країнами. Місто обслуговується автомагістралями, залізницею та аеропортом, що забезпечує ефективне транспортне сполучення як для пасажирів, так і для вантажів. Транспортне сполучення Чернівців підвищує їхню доступність та привабливість для бізнес-інвестицій, торгівлі та туризму.

2. Історичне та культурне значення. Місто Чернівці хвалиться багатою історичною та культурною спадщиною, що є наслідком його різноманітної історії та багатоетнічних впливів. Архітектурні пам'ятки міста, такі як Чернівецький університет, колишня резиденція буковинських і далматинських митрополитів, а також численні церкви і синагоги, сприяють підвищенню його культурної значущості. Це історичне та культурне багатство приваблює туристів з усього світу, сприяючи культурному обміну, просуванню туризму спадщини та стимулюючи економічну активність у таких секторах, як готельний бізнес, роздрібна торгівля та розваги. Культурна спадщина Чернівців слугує джерелом гордості для мешканців та покращує імідж міста на міжнародному рівні. "Особливими рисами Чернівців є історичні споруди в середмісті з архітектурними стилями різних епох, збереженим різноманіттям житлових, робочих, адміністративних, інституційних споруд, а також закладів культури. Архітектурний діалог між особливими будівлями, як-от церковні споруди, театри та адміністративні будівлі, невеликими структурами житлових та офісних будинків з громадським життям на вулицях та площах, і як наслідок – просторові послідовності, визначають будівельну якість середмістя Чернівців". [30]

3. Освітній центр. Місто Чернівці визнане освітнім центром, де розташовані різні навчальні заклади, зокрема Чернівецький національний університет, Чернівецький медичний університет, а також численні коледжі та дослідницькі центри. Ці заклади пропонують широкий спектр академічних програм, залучаючи студентів з області, усієї України та з-за кордону. Наявність

навчальних закладів підвищує інтелектуальний капітал Чернівців, сприяє інноваціям та обміну знаннями, а також підтримує розвиток кваліфікованої робочої сили. Освітній сектор міста сприяє економічній диверсифікації, а науково-дослідницька діяльність стимулює підприємництво та співпрацю між галузями. Позиціонування міста як університетського центру з більше ніж 30 тисячами студентів та міжнародною привабливістю.

4. Різноманітна економіка. Місто Чернівці має диверсифіковану економіку, що охоплює такі сектори, як освіта, охорона здоров'я, виробництво, послуги та сільське господарство. Таке економічне розмаїття забезпечує стійкість до економічних коливань і створює можливості для підприємництва та інвестицій. Є промислові райони з потенційно хорошою інфраструктурною прив'язкою. Наявність різноманітних галузей та видів економічної діяльності сприяє створенню робочих місць, формуванню доходів та розподілу багатства в місті. Економічна активність Чернівців приваблює кваліфікованих фахівців, студентів та підприємців, сприяючи зростанню та процвітанню міста.

Слабкі сторони.

1. Недоліки інфраструктури. Місто Чернівці стикається з проблемами, пов'язаними із застарілою інфраструктурою, включаючи дороги, системи громадського транспорту та комунальні послуги. Старіння інфраструктури призводить до перебоїв у наданні послуг, заторів на дорогах та загрози безпеці, що впливає на інвестиційну привабливість міста та його економічний розвиток. Несправна інфраструктура обмежує здатність міста задовольняти зростаючі потреби населення, призводячи до заторів, погіршення стану довкілля та прогалин у наданні послуг. Усунення недоліків інфраструктури вимагає значних інвестицій та довгострокового планування для покращення сполучення, доступності та якості життя мешканців.

2. Індустріальний парк. Індустріальні парки надають централізовані території, спеціально призначені для промислової діяльності та виробничих потужностей. “Одна з переваг індустріального парку – сплата податків. Також, коли в регіоні відкривають нові виробництва та підприємства, це завжди створює

нові робочі місця, збільшується конкуренція та покращуються умови праці. Відповідно, конкуренція – збільшує якість продукції та зменшує її вартість.” [15]

Без індустріального парку підприємства в Чернівцях можуть бути розкидані по всьому місту або розташовані в неоптимальних районах, що призводить до неефективності логістики, транспорту та розподілу ресурсів. Також відсутність індустріального парку в Чернівцях означає, що підприємствам доведеться нести витрати та логістичні проблеми, пов'язані з розвитком власної інфраструктури, що потенційно стримуватиме інвестиції та перешкоджатиме зростанню.

3. Економічні диспропорції. Незважаючи на економічне розмаїття, у Чернівцях спостерігається диспропорції в економічному розвитку між різними районами та групами населення. Певні райони міста можуть не мати доступу до якісних робочих місць, освіти, охорони здоров'я та інших необхідних послуг, що закріплює соціально-економічну нерівність. Подолання економічної нерівності вимагає цілеспрямованих заходів для сприяння інклюзивному зростанню, таких як інвестиції в доступне житло, програми розвитку робочої сили та мережі соціального захисту. Сприяння економічним можливостям і мобільності для всіх мешканців має важливе значення для побудови більш справедливого і стійкого міста.

4. Наявність тіньового сектору економіки. Тіньова економіка спотворює економічні показники та підриває ефективність державної політики та програм. Вона функціонує поза межами офіційної нормативно-правової бази, що призводить до неточних розрахунків ВВП, ухилення від сплати податків та зменшення державних доходів, що перешкоджає наданню державних послуг та розвитку інфраструктури. Підприємства, що працюють у тіньовій економіці, часто ухиляються від сплати податків, занижуючи доходи або працюючи неофіційно. Це позбавляє уряд таких необхідних податкових надходжень, які можна було б використати для фінансування основних послуг, інвестицій в інфраструктуру та підтримку програм соціального захисту.

5. Обмежені ресурси та системи підтримки для сприяння інноваціям та підприємництву. Місто Чернівці має обмежені ресурси та системи підтримки для сприяння інноваціям та підприємництву. Інноваційна екосистема міста, включаючи науково-дослідні установи, стартап-інкубатори та мережі венчурного капіталу, недостатньо розвиненою порівняно з іншими міськими центрами. Розвиток інноваційної екосистеми міста потребує інвестицій у дослідження та розробки, ініціативи з передачі технологій та програми підтримки підприємництва. Налагодження партнерських відносин між науковими колами, промисловістю та владою може сприяти розвитку культури інновацій та стимулювати економічну диверсифікацію і конкурентоспроможність.

6. Відсутність бренду міста. Бренд міста слугує потужним інструментом маркетингу та промоції, допомагаючи відрізнити Чернівці від інших міста та створити чітку ідентичність у свідомості потенційних туристів. Без сильного бренду місту буде важко виділитися на переповненому туристичному ринку та привернути увагу мандрівників, які шукають унікальних вражень. Сильний бренд міста надає конкурентну перевагу, покращуючи сприйняття Чернівців як бажаного місця для відпочинку, культурного збагачення та дослідження. Без переконливого наративу бренду місту важко конкурувати з іншими містами, які інвестували в брендинг та ефективно донесли до туристів свою ціннісну пропозицію.

Можливості.

1. Інвестиційні проекти та проекти розвитку. Місто Чернівці пропонує широкі можливості для реалізації інвестиційних проектів та проектів розвитку в різних секторах, включаючи інфраструктуру, туризм, відновлювану енергетику та технології. Стратегічні інвестиції в оновлення міста, транспортні мережі та громадський благоустрій можуть підвищити комфортність проживання та привабливість міста як для мешканців, так і для гостей. Проекти розвитку туристичної інфраструктури, таких як готелі, ресторани та культурні пам'ятки, можуть скористатися багатою історичною та культурною спадщиною

Чернівців, приваблюючи внутрішніх та міжнародних туристів і стимулюючи економічне зростання у сфері гостинності.

2. Привабливість регіону для розміщення ІТ-фірм. Чернівці мають відносно низьку вартість життя порівняно з такими великими ІТ-центрами, як Київ чи Львів, що робить для ІТ-компаній економічно вигідним розміщення офісів та наймання кваліфікованих фахівців. Це можуть бути розробники програмного забезпечення, інженери, дизайнери та інші фахівці. У Чернівцях розташовано кілька навчальних закладів, у тому числі Чернівецький національний університет, який випускає постійний потік випускників з досвідом роботи в галузі комп'ютерних наук, інженерії та суміжних галузях. Це забезпечує пул потенційних працівників для ІТ-компаній, які прагнуть розширити свою робочу силу. Чернівці можуть мати нову технологічну екосистему з місцевими стартапами, інноваційними хабами та нетворкінговими заходами, які можуть сприяти співпраці та можливостям зростання для ІТ-компаній, хоча вони все ще розвиваються.

3. Ініціативи "розумного міста". Реалізація ініціатив "розумного міста" відкриває для Чернівців можливості для підвищення ефективності, сталого розвитку та якості життя мешканців. Інвестиції в цифрову інфраструктуру, розумні рішення для мобільності та системи моніторингу навколишнього середовища можуть покращити міські послуги, оптимізувати управління ресурсами та зменшити вплив на навколишнє середовище. Розумне місто можна трактувати як "високоінтелектуальне інтегроване місто, яке характеризується поєднанням технологій, що стимулюють розвиток інтеграції соціального середовища і підприємництва".[6] Впровадження технологій розумного міста, таких як датчики Інтернету речей, аналітика даних та прогнозне моделювання, забезпечує більш оперативне та адаптивне управління, покращити надання державних послуг, реагування на надзвичайні ситуації та процеси міського планування.

4. Розвиток економіки знань. Місто Чернівці може використати свої навчальні заклади та дослідницькі центри для сприяння процвітанню економіки

знань. Підтримка інновацій, підприємництва та ініціатив з передачі технологій може стимулювати розвиток наукомістких галузей, таких як ІТ, біотехнології та сучасне виробництво. Співпраця з університетами, промисловими партнерами та державними установами для створення інноваційних хабів, інкубаторів та акселераторів може створити сприятливу екосистему для стартапів, що сприятиме створенню нових робочих місць, диверсифікації економіки та підвищенню регіональної конкурентоспроможності.

5. Регіональна співпраця та партнерства. Чернівці можуть посилити свою роль як регіонального центру, розвиваючи співпрацю та партнерство з сусідніми містами, регіонами та країнами. Участь у транскордонних ініціативах, спільних проектах та мережах співпраці може сприяти торгівлі, інвестиціям та культурному обміну, сприяючи регіональній інтеграції та економічному співробітництву. Участь у форумах регіонального розвитку, бізнес-асоціаціях та міжнародних платформах може підвищити впізнаваність Чернівців та покращити зв'язки, залучаючи інвестиції, таланти та можливості з усього регіону та за його межами.

Загрози.

1. Політична нестабільність. Політична нестабільність, як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні, становить значну загрозу для соціально-економічного розвитку міста Чернівці. Невизначеність у державній політиці, зміни у керівництві та геополітична напруженість можуть створити нестабільне бізнес-середовище, стримувати інвестиції та перешкоджати економічній діяльності. Політична нестабільність також призводить до соціальних заворушень, протестів або конфліктів, що впливає на громадську безпеку, довіру інвесторів та репутацію міста та відтік мізків з міста або області. Пом'якшення цієї загрози вимагає ефективного управління, прозорого прийняття рішень і діалогу між владою та зацікавленими сторонами для сприяння стабільності та передбачуваності.

2. Стихійні лиха та екологічні ризики. Місто Чернівці є вразливим до різних стихійних лих та екологічних ризиків, включаючи повені, зсуви,

землетруси та забруднення. Ці небезпеки можуть завдати значної шкоди інфраструктурі, порушити економічну діяльність, а також загрожувати здоров'ю та безпеці населення. Зміна клімату посилює ці ризики, призводячи до частіших і сильніших екстремальних погодних явищ, таких як шторми і спека. Підвищення температури, зміна режиму опадів та погіршення стану довкілля можуть впливати на сільське господарство, водні ресурси та екосистеми, створюючи довгострокові виклики для сталого розвитку. Місто може зіткнутися з екологічними проблемами такими, як відсутність водопостачання. Тому потрібно інвестувати в ремонт комунікацій для того, щоб запобігти в майбутньому проблем.

3. Затримка із проведенням реформ на державному рівні. Реформи на державному рівні часто включають інвестиції в інфраструктуру, таку як транспортні мережі, комунальне господарство та державні послуги. Без цих реформ Чернівці можуть і надалі відчувати дефіцит критично важливої інфраструктури, що обмежуватиме їхню здатність залучати бізнес, мешканців і туристів, а також погіршуватиме загальну якість життя.

4. Корупція та бюрократія. Корупція та бюрократія можуть стримувати економічне зростання, спотворюючи ринкові механізми, стримуючи інвестиції та перешкоджаючи веденню бізнесу. Хабарництво, здирництво та фаворитизм збільшують витрати, знижують конкурентоспроможність та створюють бар'єри для входу на ринок для підприємців та бізнесу. Корупція та бюрократія відлякують як вітчизняних, так і іноземних інвесторів, які можуть сприймати Чернівці як ризиковане та ненадійне середовище для ведення бізнесу. Відсутність прозорості, непередбачуваність регулювання та поширеність корупційних практик підривають довіру інвесторів і перешкоджають довгостроковим зобов'язанням щодо регіону.

4.2. Основні проблеми розвитку міста та перспективи їх подолання

Місто Чернівці, як і багато інших міст світу, стикається з низкою викликів у своєму розвитку. Тому серед головних проблем взагалі міст в Україні є “відставання українського місцевого врядування від світових тенденцій

розвитку, зокрема, відзначили низьку активність громадянського суспільства; відсутність мотивації працівників місцевого самоврядування; поганий бізнес клімат – рейдерство і корупцію; відсутність інструментів розвитку бізнесу; відсутність місії міста; інформаційну закритість міст; неінтерактивність влади і громади; нормативну обмеженість рівня заробітної плати; відсутність зовнішнього аудиту; непрозорий підхід до бюджетування; неефективність правоохоронної системи; високий рівень патерналізму; небажання місцевої влади залучати людей; малу кількість відповідальних місцевих еліт; спротив корупціонерів відкритості інформації щодо власності.” [38]

Однією з гострих проблем в місті Чернівці це застаріла інфраструктура, включаючи застарілі дороги, системи громадського транспорту та комунальні послуги. Це призводить до заторів на дорогах, перебоїв у наданні послуг та погіршення стану навколишнього середовища. Виникнення даних проблем це швидка урбанізація та зростання населення Чернівців призвели до перенапруження інфраструктури міста, що спричинило недостатню спроможність задовольняти потреби мешканців та бізнесу. Вирішення даної проблеми це інвестиції в оновлення та розширення інфраструктури. Це включає в себе модернізацію доріг, покращення мережі громадського транспорту та модернізацію комунальних послуг, розробка різних типів проєктів для розвитку інфраструктури, створення велосипедної інфраструктури для розвантаження доріг в час пік. Співпраця з державними установами, партнерами з приватного сектору та міжнародними організаціями може допомогти забезпечити фінансування та технічну експертизу інфраструктурних проєктів.

У Чернівцях спостерігається економічна нерівність, певні райони та групи населення стикаються з бар'єрами у доступі до працевлаштування, освіти, охорони здоров'я та інших основних послуг. Структурні фактори, такі як нерівномірність економічного розвитку, нерівність доходів та обмеженість можливостей працевлаштування, сприяють економічній нерівності в місті. Для вирішення даної проблеми треба впровадження цілеспрямованої політики та програм, спрямованих на сприяння інклюзивному зростанню, має важливе

значення. Це включає в себе інвестиції у розвиток робочої сили, доступне житло, заклади охорони здоров'я та програми соціального забезпечення. Підтримка малих і середніх підприємств та підприємництва це буде стимулювати економічну активність і створити можливості для працевлаштування маргіналізованих груп.

Наступною проблемою місто Чернівці стикається з деградацією навколишнього середовища, включаючи забруднення води, вирубку лісів та втрату зелених насаджень. Це створює ризики для здоров'я населення, біорізноманіття та якості життя. Для вирішення даної проблеми потрібно впроваджувати практики сталого міського планування та екологічної політики. Це включає розвиток зеленої інфраструктури, відновлюваних джерел енергії, управління відходами та заходи з контролю за забрудненням. Підвищення обізнаності громадськості та залучення громадян до зусиль зі збереження довкілля сприяє формуванню культури сталого розвитку та екологічного управління.

Незважаючи на виклики, з якими стикається місто Чернівці, у нього є можливості для сталого розвитку та зростання. Вирішуючи поточні проблеми шляхом стратегічного планування, співпраці та інновацій, Чернівці можуть створити більш стійке, інклюзивне та процвітаюче майбутнє для своїх мешканців. Завдяки відданості принципам сталого міського розвитку та залученню всіх зацікавлених сторін, Чернівці можуть подолати свої виклики і стати прикладом життєздатних і придатних для життя міст у регіоні.

4.3. Порівняльний аналіз соціально-економічного розвитку Чернівців і міст-побратимів

Географічні аспекти міста відіграють ключову роль у траєкторії його розвитку, формуючи його економіку, культуру та загальну міську структуру. Чернівці, розташовані в мальовничому карпатському регіоні України, поділяють шлях свого розвитку з 15 містами-побратимами по всьому світу.

“Європейські міста не лише надсилають українським побратимам матеріальну допомогу. Побратимство – це також хороша можливість для обміну досвідом, євроінтеграції України та посилення взаємовигідних партнерств у всіх сферах.” [26]

Рис. 4.1. Міжнародна мережа партнерських міст Чернівців у 1989–2025 роках

Чернівці, розташовані на південному заході України, можуть похвалитися різноманітним географічним оточенням, що характеризується пагорбами, родючими рівнинами та близькістю до Карпатських гір. Його міста-побратими демонструють цілу низку географічних особливостей, від прибережних

ландшафтів до річкових долин і міських рівнин. Розуміння цих умов має вирішальне значення для розуміння моделей розвитку, що спостерігаються в кожному місті.

Солт-Лейк-Сіті, розташоване у високогірній пустельній долині, оточеній гірськими хребтами Васач і Окерр, має багато спільного з Чернівцями з точки зору гірського ландшафту. Однак його посушливий клімат і близькість до Великого соляного озера створюють унікальні виклики і можливості для розвитку порівняно з помірним кліматом Чернівців і близькістю до річки Дністер.

Саскатун, розташований на річці Південний Саскачеван у канадських преріях, контрастує з ландшафтом Чернівців своєю рівнинною місцевістю та обширними сільськогосподарськими угіддями. Річкова долина слугує центром розвитку обох міст, хоча й по-різному: Чернівці використовують річку Дністер для рекреаційної діяльності, а Саскатун покладається на річку Південний Саскачеван для іригації та транспортування.

Клагенфурт має схоже географічне розташування з Чернівцями, яке характеризується альпійськими передгір'ями та озерним узбережжям. Обидва міста мають мальовничі ландшафти, сприятливі для туризму та відпочинку на природі, хоча близькість Клагенфурта до озера Вертерзее надає Клагенфурту явну перевагу з точки зору водних розваг та можливостей для проведення дозвілля.

Конін, розташований на низинних рівнинах центральної Польщі, контрастує з горбистою місцевістю Чернівців своєю рівнинною топографією та великими сільськогосподарськими полями. Хоча обидва міста історично покладалися на сільське господарство як на економічну основу, гірські околиці Чернівців пропонують більш різноманітний ландшафт, придатний для лісового господарства та екологічного туризму поряд з традиційними сільськогосподарськими практиками.

Сучава, що межує з Україною, має географічну схожість з Чернівцями через близькість до Карпатських гір та доступ до річкової мережі. Сучава

розташована в північно-східній частині Румунії, близько до кордонів з Україною та Молдовою, в історичному регіоні Буковина. Місцина навколо Сучави характеризується гірським рельєфом, оскільки розташована у передгір'ях Карпат. [9].

Ниф-га-Галіль, розташоване на півночі Ізраїлю біля Галілейського моря, значно відрізняється від географічного контексту Чернівців, який характеризується посушливими ландшафтами та середземноморським кліматом. Незважаючи на ці відмінності, обидва міста стикаються з викликами, пов'язаними з управлінням водними ресурсами та розростанням міст, хоча і в різних геополітичних контекстах та з різними пріоритетами розвитку.

Вольфсберг має географічну схожість з Чернівцями, включаючи альпійські краєвиди та близькість до природних заповідників. Однак менший розмір Вольфсберга і більш однорідний склад населення контрастує з різноманітним етнічним і культурним ландшафтом Чернівців, впливаючи на моделі урбанізації та згуртованість громади.

Тімішоара, розташована в західному регіоні Румунії, контрастує з Чернівцями своїм географічним розташуванням - рівнинною місцевістю та доступом до річки Дунай. Незважаючи на ці відмінності, обидва міста мають спільну спадщину та історичне значення, сформоване їхнім стратегічним розташуванням уздовж торговельних шляхів та культурних обмінів.

Ясси, одне з найстаріших міст Румунії, має багато спільних географічних рис з Чернівцями, зокрема близькість до Карпатських гір та доступ до річкової мережі. Однак більший розмір та історичне значення Ясс як культурного та освітнього центру вплинули на траєкторію його розвитку по-іншому, сприяючи більш різноманітній економіці та міській структурі порівняно з адміністративним центром Чернівців.

Місто Бельці, розташоване на півночі Молдови, контрастує з Чернівцями своїм відносно рівнинним рельєфом і розташуванням у глибині країни. Незважаючи на ці відмінності, обидва міста мають спільні історичні зв'язки та

культурні обміни, що сприяє формуванню спільної спадщини молдовської ідентичності та регіональної співпраці.

Кишинів має географічні відмінності від Чернівців, включаючи розташування на центральній рівнині та близькість до річки Дністер. Ці відмінності сформували відмінні моделі урбанізації та економічного розвитку, при цьому Кишинів слугує політичним, економічним і культурним центром країни.

Мец, розташований на північному сході Франції вздовж річки Мозель, контрастує з географічним контекстом Чернівців своїм західноєвропейським ландшафтом і помірним кліматом. Незважаючи на ці відмінності, обидва міста мають багату історію культурного обміну та архітектурну спадщину, що відображає їхнє стратегічне значення як регіональних центрів торгівлі та управління.

Мангейм, розташований на південному заході Німеччини вздовж річки Рейн, має географічну схожість з Чернівцями з точки зору річкових ландшафтів та родючих рівнин. Однак більший розмір і промислова спадщина Мангейма визначили його розвиток по-іншому, сприяючи інноваціям та економічному зростанню в таких галузях, як виробництво і технології.

Дюссельдорф, розташований на заході Німеччини вздовж річки Рейн, контрастує з географічним контекстом Чернівців своїми урбанізованими ландшафтами та космополітичним характером.

Ізмір, розташований на узбережжі Егейського моря в Туреччині, має географічні відмінності від Чернівців, зокрема, середземноморський клімат і прибережні ландшафти.

Порівняльний аналіз географічних аспектів Чернівців та міст-побратимів висвітлює розмаїття ландшафтів, клімату та траєкторій розвитку, що формують еволюцію міст у різних регіонах світу. Хоча кожне місто має унікальні географічні характеристики, що впливають на його розвиток, спільні теми культурного обміну, економічної диверсифікації та екологічної сталості підкреслюють взаємопов'язаність міських просторів у глобалізованому світі.

Розуміння цих географічних нюансів є важливим для формулювання ефективних стратегій міського планування, управління ресурсами та сталого розвитку як у Чернівцях, так і в містах-побратимах.

ВИСНОВОК

Проведене дослідження підтвердило, що місто Чернівці відіграє ключову роль як адміністративний, економічний, культурний та соціальний центр Чернівецької області. Його значення зумовлюється як історичними передумовами, так і сучасними умовами інтеграції в національний простір соціально-економічного розвитку. У роботі проаналізовано комплекс чинників, що впливають на формування соціально-економічного потенціалу міста, а також вивчено актуальні проблеми і перспективи його подальшого зростання.

Соціально-економічне положення міста Чернівці визначається вигідним природно-географічним розташуванням, розвиненою інфраструктурою, наявністю висококваліфікованих трудових ресурсів, освітнім і культурним потенціалом, що створює умови для залучення інвестицій та забезпечення сталого розвитку регіону. На основі аналізу географічного положення встановлено, що місто знаходиться на перетині важливих транзитних потоків, що створює передумови для посилення його ролі в системі міжрегіональних і міжнародних економічних зв'язків.

Демографічна ситуація у місті відображає як загальноукраїнські, так і локальні тенденції. Чернівці за останні десятиліття зазнали скорочення населення, старіння демографічної структури та відтоку трудових ресурсів через міграційні процеси. Однак завдяки притоку внутрішньо переміщених осіб та активності студентської молоді місто зберігає свою мультикультурну та багатонаціональну ідентичність. Проблеми соціальної інклюзії, доступу до житла, охорони здоров'я та освіти стають дедалі актуальнішими, особливо в умовах післявоєнного відновлення.

Транспортна доступність Чернівців є важливою передумовою інтеграції міста в національний економічний простір. Через місто проходить міжнародна траса М19, а також діють залізничне та авіасполучення. Однак значна частина транспортної інфраструктури потребує модернізації, зокрема дорожнє покриття, громадський транспорт, світлофорне регулювання та організація пішохідного руху. Затори в годину пік, неефективна організація маршрутів і критичний стан

частини доріг негативно впливають на якість життя населення та ділову активність.

Галузева структура економіки міста Чернівці є диверсифікованою. Провідними є текстильна, харчова, хімічна та будівельна промисловість. В місті функціонують потужні підприємства, такі як ТДВ «Трембіта», ТОВ ВКФ «Балак-ком», ПрАТ «Чернівецький хлібокомбінат», ПрАТ «Олійно-жировий комбінат», а також підприємства будівельного та хімічного профілю. Ці підприємства забезпечують внутрішні потреби міста, формують зайнятість населення, є платниками податків і драйверами розвитку суміжних галузей.

Галузева структура економіки міста Чернівці є диверсифікованою. Провідними є текстильна, харчова, хімічна та будівельна промисловість. В місті функціонують потужні підприємства, такі як ТДВ «Трембіта», ТОВ ВКФ «Балак-ком», ПрАТ «Чернівецький хлібокомбінат», ПрАТ «Олійно-жировий комбінат», а також підприємства будівельного та хімічного профілю. Ці підприємства забезпечують внутрішні потреби міста, формують зайнятість населення, є платниками податків і драйверами розвитку суміжних галузей.

Освіта в місті Чернівці виступає як фактор довгострокового розвитку. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівецький індустріальний коледж, медичні та педагогічні заклади формують потужну базу підготовки фахівців для регіонального ринку праці. Водночас існує проблема міграції кваліфікованих кадрів до інших регіонів та за кордон, що потребує розробки стимулюючої політики закріплення молоді в місті.

Сфера охорони здоров'я представлена мережею лікарень, поліклінік та спеціалізованих установ. Однак відзначається нерівномірність якості медичних послуг, особливо на первинному рівні, застаріле обладнання, обмеженість фінансування та потреба в цифровізації медичних послуг. Забезпечення якісної та доступної медичної допомоги, особливо в контексті зростання кількості населення під час воєнного стану, є стратегічним завданням для місцевої влади.

Сфера послуг та торгівлі має важливе значення для економіки міста. Один з найбільших ринків України — Калинівський — виконує роль як товарного хабу,

так і центру зайнятості. Він забезпечує роботою тисячі мешканців Чернівців і області, підтримує розвиток малого бізнесу, сприяє зростанню споживчої активності та товарообігу. Проте торгівельна сфера також потребує модернізації, впровадження цифрових інструментів, розвитку інфраструктури для підприємців та покупців.

Туризм та культурна спадщина Чернівців мають високий потенціал, однак не використовуються на повну. Недостатній рівень промоції, відсутність брендингу та слабка зацікавленість інвесторів гальмують розвиток цієї сфери. Запровадження міської туристичної стратегії з акцентом на розвиток гастрономічного, історико-культурного та подієвого туризму сприятиме покращенню іміджу міста.

ІТ-сектор Чернівців зазнав суттєвого зростання з початку повномасштабного вторгнення, коли частина ІТ-компаній евакуювалась у західні регіони. Це створює нові можливості для розвитку цифрової економіки, інтелектуального потенціалу та експорту послуг.

Таким чином, місто Чернівці має значний соціально-економічний потенціал, який може бути реалізований шляхом системного стратегічного планування, залучення інвестицій, модернізації інфраструктури та активної участі громади в управлінні розвитком. Комплексний підхід до розв'язання наявних проблем і використання внутрішніх ресурсів дозволить Чернівцям зміцнити свої позиції як одного з провідних центрів регіонального розвитку на заході України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аверкина М. Ф., Вальчук В. В. Забезпечення соціально-економічного розвитку міст. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". 2019.
2. Горач Л. Резильєнтність регіонів: концептуальні підходи та управлінські рішення // Регіональна економіка. 2023. № 1. С. 60–69.
3. Гукалова І. Майбутнє геоурбаністичних студій крізь призму якості життя населення. Методологія сучасних досліджень міських процесів.
4. Гуцуляк В. Ландшафти міста Чернівці. Чернівці : Рута, 2006. 168 с.
5. Джаман Я. В. Сучасні тенденції розвитку туризму в місті Чернівцях // Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки. 2019. Т. 24, вип. 2. С. 80–95.
6. Єршова О. Л., Бажан Л. І. Розумне місто: концепція, моделі, технології, стандартизація // Статистика України. 2020. № 2–3. С. 68–77.
7. Жупанський Я. Географія Чернівецької області. Чернівці, 1993. 191 с.
8. Іванова І. М., Толстанов О. К. Шляхи соціально-економічного розвитку регіону. 2021. С. 102–109.
9. Інформація про місто Сучава для туристів SkyBooking. URL: <https://skybooking.ua/city/suceava/>
10. Інтегрована концепція розвитку Чернівців 2030. Чернівці : Чернів. міськрада, 2019. 220 с.
11. Історія міста. БУКОВИНА ІНФО. URL: <https://buktour.icu/chernivtsi/cv-history.html>
12. Кілінська К.Й., Костащук В.І. Мінерально-сировинні ресурси: сучасний стан та перспективи використання: монографія / Клавдія Кілінська, Володимир Костащук. – Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. – 184 с.
13. Козак К., Фішер Е. Краєзнавство Буковини. Чернівці : Золоті литаври, 2006. 208 с.

14. Козіна О. Інноваційно-орієнтований розвиток регіонів: пріоритети та інструменти реалізації // Економіка України. 2022. № 5. С. 75–83.
15. Комплексна програма розвитку туризму в Чернівецькій області на 2021–2023 роки. 2 с.
16. *Костащук В.І.* Особливості територіальної структури використання мінеральних ресурсів у Чернівецькій області. / Костащук В. І. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Сер. Географія. – Тернопіль - № 1. – 2005 - С.127-132.
17. *Костащук В.І.* Транспортно-географічне положення рекреаційно-туристичних центрів як чинник розвитку туризму в регіоні (на прикладі Чернівецької області)/ В.І. Костащук // Науковий вісник Чернівецького національного університету : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький нац. Ун-т, 2022.- Том. 839 : Географія.С.58-68
18. Коли у Чернівцях запрацює індустріальний парк та яким він буде – пояснення. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/670418-asociuetsa-iz-zavodom-ale-ce-ne-tak-koli-u-cernivcah-zapracue-industrialnij-park-ta-akim-vin-bude/>
19. Комплексна програма розвитку туризму в Чернівецькій області на 2021–2023 роки. 2 с.
20. Кравчук І., Зінь Т. Програмно-цільове планування в регіональному розвитку: теоретико-методологічний аспект // Економіка і держава. 2022. № 1. С. 44–50.
21. Логвіненко В., Россолов О. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова. С. 349–350.
22. Любіч О. Системний підхід у моделюванні регіональних процесів // Науковий вісник УжНУ. Серія: Економіка. 2021. Вип. 37. С. 90–96.
23. Масляк П. О. Кількісна оцінка суспільно-географічного положення території. Київ, 2019.

24. Мельник П. Соціально-економічні процеси: методологія дослідження та управління їхнім розвитком. Ірпінь : Акад. ДПС України, 2000. 451 с.
25. Москалик Г. Структура антропогенно-змінених фітоценозів (на прикладі м. Чернівці). URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2899>
26. Музиченко-Козловська О., Симак А., Франів І. Соціально-економічний розвиток регіону. Новий світ-2000, 2017. 192 с.
27. Населення Чернівців зросло на 90 тисяч чоловік. Чернівецький промінь Новини. URL: <https://promin.cv.ua/2023/09/28/naselennia-chernivtsiv-zroslo-na-90-tysiach-cholovik.html>
28. North, D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press, 1990.
29. Очеретян М. Як українським громадам допомагають міста-побратими, і де їх знайти // Центр Спільних Дій. URL: <https://centreua.org/spilnodiayemo-z-terytorialnymy-gromadamy/yak-ukrayinskym-gromadam-dopomagayut-mista-pobratymy-i-de-yih-znajty/>
30. Олійник М. У Чернівцях планують затвердити концепції. Індустріального парку. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/364804-u-chernivcah-planuut-zatverditi-koncepciu-industrialnogo-parku-so-vidomo/>
31. Pro-Consulting. Аналітичне дослідження економіки м. Чернівці. 2024. URL: <https://pro-consulting.ua>
32. The New Urban Agenda - Habitat III. URL: <https://habitat3.org/the-new-urban-agenda>
33. Чернівецька ІТ-індустрія: робота в умовах війни. ACC media agency. URL: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/chernivecka-it-industriya-robota-v-umovah-viyni-86757>
34. Шевчук Ю. Аналіз водних ресурсів Чернівецької області та оцінка їх якості. Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьков., 2019. 144 с.
35. Шевчук Ю. Якість питної води джерел водопостачання міста Чернівці. С. 135–139.

36. Холявчук Д. Регіональна кліматологія : навчальний посібник. Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьков., 2019. 168 с.
37. Чому SWOT-аналіз необхідний практично кожному бізнесу? eSputnik. URL: <https://esputnik.com/uk/blog/swot-analiz-iz-prikladami>
38. Вірна Н. Кому належать ринки Чернівців – дослідження. Молодий Буковинець, 2015. URL: https://molbuk.ua/chernovtsy_news/104032-komu-nalezhat-rynky-chernivciv-doslidzhennya.html
39. ТОП-10 проблем розвитку українських міст – думка міських голів // Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.ua/news/1967>